

Словенски језик је језик Цркве и молитве¹

Словенски језик ево већ 1000 година носи реч Божију Православној Русији будући да је то за њу језик богослужења, богоопштења и молитве. У Цркви се одвијало стварање језика, његова унутрашња хришћанизација и оцрквљење, преображај стихије словенске мисли и речи, словенског логоса, саме душе народа, који је имао ретку срећу да хришћанство прими управо онда кад су се тек формирале црте националног самоопредељења, када су прогмели Васељенски Сабори и када је у чистоти било утврђено апостолско Православље. Сам словенски језик је за народ постао сасуд Благодати Христове, чувао је црквено јединство и православну традицију.

Од народа Византијског царства међу Словене је продрло и брзо се раширило хришћанство. Међутим, слушајући богослужење на туђем језику Словени нису могли у попуности да усвоје истине учења које је за њих било ново. Тако је било до IX века, када су света браћа Кирил (у свету Константин) и Методије били позвани да омогуће Словенима да разумеју хришћанско богослужење – да преведу за њих богослужбене књиге са грчког језика на словенски. Пошто Словени у то време још нису имали писменост света браћа су сама саставила словенску азбуку по угледу на грчку допунивши је словима која су недостајала. После тога су богослужбене књиге превели на словенски језик, а они сами су постали апостоли – просветитељи Словена. Света равноапостолна браћа су за превод користила црквени византијски текст који је био под контролом Цркве и који се у њој чувао као нешто стално и непромењиво, као сама истина, као црквено-текстуално Предање, које има корене у апостолским временима и које је недоступно прљању људским мудровањима. Благодат Божија је словенски језик ставила у исти ред са три свештена језика: грчким, латинским и јеврејским.

1581. године је први пут била одштампана цела Библија на словенском језику у граду Острогу са циљем ширења и проучавања провереног текста Светог Писма. Ово је било од посебног значаја управо у XVI веку када су протестантске секте – плод епохе Препорода паганства – претварале хришћанство у систем философских елемената палог људског разума, и када је Руска Црква почела да води дуготрајну борбу за очување чистоте вере, црквенословенског језика и црквено-националне културе Русије. Словенска Библија заузима прво место по потпуности и тачности превода Библијских древних рукописа о чему сведоче и преписи кумранских рукописа написаних 200-300 година пре Христовог Рођења. У Острошкој Словенској Библији је тачно сачуван број година – 5508 од стварања света до Христовог Рођења и сва месијанска места и пророчанства о Христу, изврнута у каснијем јеврејском тексту масоретске редакције (око 3. века после Р.Х.). Грчки текст седамдесеторице преводилаца који се налази у основи Словенске Библије од времена свог настанка (III в. пре Р.Х.) Јевреји су дуго времена сматрали свештеним исто као и јеврејски текст, а касније је овај превод седамдесеторице прихватила Православна Црква.

Острошка Библија из 1581. године представља еталон по којем се може пратити реконструкција грчког текста у времену. Анализа и поређење текстова показују да словенски текст стоји на чврстој основи древне богослужбене праксе, док се западно хришћанство удаљило од древних традиција.

¹ Штампана се по изд. “Православна лектира”, М., 1990. бр. 9

Словенски текст Светог Писма и православног богослужења је сведок првог миленијума неподељеног хришћанства и драгоцене наслеђе равноапостолног труда светих Кирила и Методија на којем су се васпитавала и васпитавају се деца Руске Православне Цркве. Црквенословенски богослужбени текст, освећен хиљадугодишњом традицијом молитвене употребе у Руској Цркви је ушао у ризницу њеног Свештеног Предања.

Црквена реч се слила са самим животом Православне Русије. Нису тек тако историчари дошли до закључка да смо труд превода Методија и Кирила, “њихово велико дело ми иксусили у сопственој историји: у руској мисли, у руским осећањима, у руском подвигу”.

Црквенословенски језик имајући већ много векова једини задатак да изражава Божанствено учење и приповеда о Домостроју Божијем се потпуно сродно са темама за чије изражавање служи и народ који је васпитан на њему је нарочито пријемчив за оно што он изражава и у самом његовом звучном саставу, у кретању говора осећа онај узвишени смисао, чује глас Божји, сам се вековима обраћа Богу на овом језику и усвојио је убеђење да је словенски језик оруђе, средство за општење са Богом. Црквенословенски језик као да је упио у себе својства свештеног текста и по самом изгледу својих слова, свим устројством и духом води у вишњи свет божанствених созерцања и хришћанског подвига.

Код нас постоје секте где се на скуповима који имају карактер богослужења чита и пева на руском. Али ко ће их назвати православнима? У људима код којих се под утицајем нових учења и одбацивања вере отаца променио доживљај света нестала је пријемчивост за жив и непосредан утицај словенског језика, за њих је и православно богослужење изгубило свој значај. Даљи резултат свега овога је стремљење да се словенски језик прожет духом православне вере, замени нашим разговорним језиком. Историја сведочи да је када се појављује жеља да се словенски језик богоопштења замени другим језиком очигледно већ дошло до духовних промена. Склоност ка овом или оном језику је само симптом, резултат дубоких промена у вери и погледу на свет. А православни у словенском језику чују молитвени глас својих отаца и дедова – Свете Русије, Цркве небеске и светкујуће – и сливају се са њим у јединствену молитву целе Русије и свих Словена, у јединство вере и љубави.

Не може се довољно оценити значај црквенословенског језика. Он није људска творевина: Дух Свети је осенио кирило-методијевски рад који се тешко може назвати “преводом”, јер је он истовремено представљао и стварање језика на који се потпуно тачно са грчког преносила Реч Божија. Језик који су створили словенски првоапостоли и њихови ученици је прихваћен и он је по самој својој природи постао црквени језик, а такав је и остао. Ово је јединствена појава у свету када је језик настао будући створен специјално ради тога да постане словесна одежа, словесни израз, словесна плот богомислија, молитве, а нарочито богослужбеног славословља. Захвално својство овог језика јесте његова способност да прецизно пренесе грчки текст – чува се сам ред речи, при чему се по правилу задржавају све граматичке нијансе оригинала. И ова блискост са грчким језиком није знак сиромаштва, и да тако кажемо службености словенског језика. Преподобни Пајсије Величковски је говорио: “Мислим да сам наш словенски језик неупоредиво превазилази многе језике по својој лепоти, дубини и изобиљу обрта, као и по запањујућој сличности са грчким језиком”. Сам преподобни Пајсије је приликом превођења свесно и намерно наставио да користи метод дословности превода. “На овај начин,” говорио је “преведени су са грчког на словенски Божанствено Писмо и све друге

црквене књиге. И цар Јустинијан Велики Грчки је наредио да се користи ова врста превођења као најпоузданија.” Благодатна особеност црквенословенског језика се састоји управо у томе што је оваква наредба могла бити испуњена!

Црквенословенски језик је живи језик, језик Православне Русије – Свете Русије. Он је остао жив за сву истинску децу Цркве и после настанка руског књижевног језика. Сам руски књижевни језик је за своју сталну основу имао црквенословенски и одвајање овог некада великог језика од основе га осуђује на пропаст.

Пре свега треба савладати владајућу саблазан, непоправљиво пустошење које је већ нането руској црквеној свести: саблазан презира према црквенословенском језику као према нечему непотребном. Сетимо се да је то што је право грађанства у Русији у црквеној области стицао руски језик изазивало велику забринутост међу црквеним људима. У оваквом светлу је са опрезом био дочекан превод Светог Писма на руски језик. За црквену свест је “књига” као што је то било у освит хришћанства и даље била свештени предмет. “Књижност” је била неодвојива од побожности. Претварање Речи Божије у zgodну робу која се не разликује од светских књига је рањавала душу васпитану у строгој побожности. А само претварање свештеног текста, који као да је срастао са својом словесном одећом, у свакодневни говор је ускоро показало своје негативне стране. У овоме се осећало расцрквљавање. А шта да се каже за даљи развој овог процеса?

“Сачувај Боже,” говорио је светитељ Филарет (Амфитеатров) у схимонаштву Теодосије, митрополит Кијевски (1857) “ако се од превода Библије дође и до превода богослужбених књига... чији је садржај на словенском језику превасходно препун и поука и благодатног заноса.” Владика је често и с тугом говорио о томе пред крај свог живота својим ближњима и својим речима придавао карактер завештања: “Ево и ви сматрајте ове речи тачним не само зато што вам их ја говорим; иако вам их говорим управо као моје последње предсмртно завештање свакоме, а зато и ви говорите свакоме кад будете за то имали прилику...”

Мисао о “обнављању” богослужења јесте напад на Цркву и на најтајанственије, најблагодатније појаве њеног живота. Ово се одвија у неком неприметном облику који наизглед не носи карактер богоборства и одступништва. Црквеност се своди на емоционалне доживљаје, а уједно се осиромашује до последњег степена молитвени живот, ако од њега уопште било шта остаје! Отуда је јасно да је дуг савременог пастира превасходно да свим силама и способностима учини да деца и нараштаји који долазе усвоје културу црквенословенског језика, макар сејући њено семе. Отуда проистичу и његове обавезе у погледу оних који се враћају Цркви, уз сво снисхођење њиховим немоћима: не може се оставити без пажње ни она страна ствари и они се морају уцрквљавати кроз увођење у молитвено искуство црквенословенског језика.

Човек који се удаљио од Цркве и који се већ навикао на такво стање самоуверено ће рећи своју “тешку” реч. Зар се Бог не може славити на свим језицима? Зар није глупи формализам ограничавати себе на словенштину, застарелу и незграпну? Тако обично говори човек чије се општење са Црквом своди на то да “сврати” у храм, чује јектенију, упали свећу и оде што пре не дочекавши крај службе. Он не зна да се човек за литургију припрема читавим низом црквених служби које се по свом садржају мењају из дана у дан и обављају по читавом систему књига. Да се све то укине? Не, рећи ће он – шта има простије? Нека се преведе на руски језик! Да ли је то тако једноставно? Само устројство црквеног језика, сами звуци црквенословенског језика, сва његова логичка структура, сама чињеница одвојености овог језика од свакодневног живота – зар све то није извесна

благодатна “привилегија” нашег народа? Наравно, човек може да се моли на било ком језику. Може да се моли и без речи. Али пробај то да учиниш! Постоји благодатна сила управо у “речима”. Оне којима није дата могућност да користе ове “речи” Господ не само да неће питати зашто их нису користили већ ће их још и утешити у немоћи. Али ако се неко сам, по својој вољи одрекао ове благодати, ако ју је презрео, ако је се одрекао – зар он себе не осуђује на очигледно безблагодатно стање? Наравно, није искључено да је управо такав пут савремености, али зар онда пастири не треба са нарочитим жаром да се боре против овакве духовне подивљалости? Више нећемо говорити о томе да нас заборављање црквенословенског језика безнадежно отуђује од наше прошлости. Избацили из своје свести црквенословенски језик значи одвојити се од допетровске културе за коју је овај језик био књижевни језик, исто као и за знатан део касније књижевности, чисто црквене, јер је црквенословенски језик у Руском Царству и даље био живи језик Цркве. То значи постати странац у односу на изворе рускости.

Ни сам руски језик нема велику вредност ако се одвоји од црквенословенског. То више није језик историјске Русије. То више није онај велики руски језик који је израстао и постао моћан налазећи се на благодатном тлу црквенословенског језика и који се стално хранио његовим соковима што је тако очигледно код наших класика. Али ни то није главно, главно је то што одрицање од црквенословенске културе представља одбацивање оног главног у сопственом наслеђу. Одбацујући у име руског црквенословенски језик ми се показујемо да смо самоуверени дилетанти који испробавају своје очигледно слабе снаге у решавању задатка који очигледно превазилази наше снаге - ако се неко од нас самоуверено лати, ако се самозвано, а не по наредби Духа Светог, већ због ситнољудских мотива прихвати да понови подвиг светих Кирила и Методија, а за њима и свег обасјаног нимбусом светости хиљадугодишњег низа њихових наследника који су оваплотили православно служење Богу у плот речи!

Данас се много пише и говори о уцрквљењу верујућих, о духовном обнављању, о стварању специјалних братстава у том циљу. Не сме се заборавити да је основа читавог овог рада препород културе црквенословенског језика. Брига пастира о деци и омладини мора да почне од тога. Овде је довољно да се постигне елементарна писменост. Важно је да човек уме да чита. А затим већ настаје питање како да се ова писменост практично примени. Главно је учење домаће молитве, навикавање на заједничку молитву, учествовање у читању и појању за певницом. Часослов, Псалтир, Јеванђеље, ево шта свако мора да има и у шта треба да се разуме, шта треба да уме и да воли да користи.

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 215-221).

Лепота црквенословенског језика

Словенски језик је већ хиљаду година, од Кршгења Русије 988. године све до данас богослужбени језик Руске Православне Цркве. Од времена светог Методија и Кирила у Православљу које је Русија примила осећало се страхопоштовање према словенском богослужбеном језику. Храм је био главни центар народног просвећења. Чување богослужења и Светог Писма на словенском језику од стране многобројних словенских

народа представља велико благо и живоносни кладенац и за земаљски и за будући вечни живот, као и за истину праве вере и правила благочестија и усавршавање моралног и духовног образовања, а такође и иконографију и изградњу храмова и градова. Словенски језик у Цркви, која је све догматско и литургијско предање и наслеђе од Грчке Мајке Цркве примила у чистоти и целовитости, представља везу са духом хришћанског народа у Русији, са животом и свакодневицом, јер су на словенски језик биле преведене све богослужбене књиге грчких отаца, при чему су се сачували прецизност, јасност и истинитост, иако је превод представљао и стваралачко дело.

Словенски језик је људима помагао да не заборављају Христа и да чувају Његов живи лик и Његово учење у срцу и души и да доносе плодове живог стваралачког доживљаја Речи Божије. У Цркви је текло настајање и стварање самог словенског језика, његова унутрашња христијанизација и оцрквљење, преображај саме стихије словенске мисли и речи, словенског гласа, душе народа. Руски народ је имао ретку срећу да прими хришћанство онда када су се тек стварале црте националног самоопредељења и када су као гром загрмели Васељенски Сабори и када се у чистоти утврдило Апостолско Православље и у самој Грчкој Цркви, када су се и литургијски, и догматски и морално утврдиле многе истине и када је сам словенски језик, ничим не запрљан и чист, за свој народ постао сасуд Благодати, а верни народ се у благодати Христовој обнавља, и просвећује и спасава и постаје заједничар вечне Истине. Словенски језик је богатство вере и културе пренео многим полудивљим племенима и народима и они су у Цркви нашли јединство и братство у Христу као деца Божија. У Русији су се потрудили многи ревнитељи духовног просвећења: и кнез Владимир – просветитељ, и свети Андреј Богољупски, и свети Александар Невски, Данило Московски, светитељ Петар, митрополит Алексије, преподобни Сергеј Радоњешки и многи подвижници благочестија. Стварали су се манастири, храмови, школе. Стварале су се библиотеке, преводило се на словенски језик, састављане су азбуке за мале и полудивље народности, писани су летописи.

Словенски језик је чувао црквено јединство и православну традицију. 2. августа 1581. године први пут је била одштампана цела Библија на словенском језику у граду Острогу, што је допринело дубоком проучавању Светог Писма. Руска Црква је у XVI веку, када су протестанти хришћанство претварали у систем философских система – што је представљало плод епохе препорода, почела да води дугу и тешку борбу за очување чистоте вере, црквенословенског језика и црквено-националне културе.

Словенска Библија заузима прво место у погледу потпуности и тачности превода библијских древних писама, о чему сведоче и преписи кумранских рукописа, написаних 200-300 година пре Р.Х. када није било потребе да се изврћу текстови Светог Писма. Текст древних рукописа се подудара са острошком словенском Библијом. У словенској Библији је тачно сачуван број година: 5508 година од стварања света до Христовог Рођења, као и сва месијанска места. Познато је да су текст седамдесеторице преводилаца, који је узет за основу словенске Библије и који је преведен за александријску библиотеку Јевреји у синагогама сматрали свештеним преводом дуго времена и да је он читан на грчком језику 200-300 година. А масоретски текст Библије води порекло од Акибе, после II века након Р.Х.

Кирило-методијевски превод Јеванђеља на словенски језик се одликује тачношћу, верношћу оригиналу и јасношћу, чистотом израза хришћанских појмова.

Словенски текст Светог Писма и Православног Богослужења је сведок првог миленијума, односно нераздељеног хришћанства, и истовремено представља драгоцену

наслеђе равноапостолног труда светих Кирила и Методија на којем се васпитавају деца Руске Православне Цркве.

Црквенословенски богослужбени текст је важан и свет. Хришћани разних конфесија покушавају да осмисле своју традицију у поређењу са традицијама других вероисповести, јер су свештене књиге Новог Завета преведене на 1050 језика међу којима најважније место заузима словенски. Пошто је превод Светог Писма био начињен са грчког језика, а грчка текстологија је прописивала јединствен штампарски грчки текст до XVII века, који је касније у XX веку потиснут из употребе у питањима истраживања и оцене коначних резултата многих реконструкција текста важну улогу игра словенски текст као сведок текстуалне традиције првог миленијума, односно времена неподељеног Хришћанства.

Острошка Библија на словенском језику из 1581. године се ни по форми ни по садржају није мењала и представља еталон, по којем се може пратити реконструкција грчког текста у времену.

Анализа и поређење текстова показују да словенски текст стоји на чврстој и неразрушивој основи древне богослужбене праксе Православља, а да се западно хришћанство удаљило од древних традиција.

Света равноапостолна браћа Кирил и Методије су за превод користили црквени византијски текст који није био мењан, који је био под контролом и који се увек и свуда у Цркви чувао као нешто постојано, непромењиво и стално, као сама Истина, као црквено-текстуално предање, које има корене у апостолској древности. Ово предање Цркве свето, саборно и апостолско, као поток извире из свежег врела живе Јеванђељске воде, тече чистим коритом под ведрим небом на лепом времену и његове прозрачне воде су мање доступне за прљање људским мудровањима у име надменог ума и на штету стваралачке љубави.

У текстовима се среће неколико десетина тешко разумљивих речи као што су тектон – дрводеља, усмен – кожни, измена – откуп, знаменије – знак, вину – увек и др., али здрав човек може да их запамти за недељу дана, јер људи уче стране језике и то по два-три језика учећи по 40-50 речи на дан, а језик који је некада био матерњи, жив језик наших предака и који је освећен годинама треба волети и чувати.

Словенски језик је у Цркви у Русији освећен непрекидним богослужењем и спољашња хармонија, чистота, срдачност, молитвеност, мир Христов и благодатна утеха освећују душу православног хришћанина као плод вере и љубави.

О значају словенског језика за православно богослужење дубоко расуђују и у Грузијској Цркви. Архимандрит Рафаил (Карелин) је у беседи у Тбилисију то овако изразио: “Данас је у литургијском животу Грузинске Аутокефалне Цркве словенски језик по свом значају други, после старогрузијског, богослужбени језик. Црквена славистика има за нас практичан значај и за њу постоји велико теоретско интересовање.”

У вези са тим желим да се задржим на неколико питања која се тичу значаја словенског језика за савремено православно богослужење.

У овом реферату словенски језик се разматра уопштено и условно као јединствени структурни и знаковни систем.

Словенски језик има књижевну историју дугу преко хиљаду година. Он није постао мртав језик, није постао наслеђе само археолога и лингвиста; словенски језик се чује на свим континентима, на њему се врши богослужење у Православним Црквама, на њему милиони људи узносе молитве Богу.

У последње време се више пута постављало питање: зар словенски језик не представља литургијски архаизам, преграду за разумевање текстова, и зар не треба превести све богослужбене књиге на савремене језике?

Такви покушаји су се предузимали у Русији и другим земљама.

У Русији језичке литургијске реформе нису наишле на подршку основне масе верника и данас црквенословенски остаје богослужбени језик. Да ли се ова појава може објаснити само приврженошћу традицији или она има и друге основе?

Сматрам да су те основе следеће:

Словенском језику, као и другим старим језицима (имам у виду старогрчки и старогрузински) је својствена нарочита динамичка структура; он боље преноси пулс религиозног живота, дубље изражава молитвена осећања него савремени језици.

Стари језици више одговарају целовитом синтетичком доживљају, нови аналитичком, раздробљеном; стари – созерцању, нови – логизирању, стари језици су пуни енергије и емоција, нови у поређењу са њима носе рационалистички, описни карактер. Древни језици дају човеку већу могућност да дође у додир са дубином појава, са духовним супстанцијама, они чине да човек постане учесник догађаја, а савремени дају бољу могућност да се појаве изложе у одређеном систему и да се да њихова анализа.

Поређећи лексичко и граматичко ткиво старих и нових језика видимо да древни језици по обиму располажу мањим речничким фондом, али се њихов граматички систем одликује већом разноврсношћу, пластичношћу и савршенством.

Мобилност и експресивност глаголских облика, богатство афикса и флексија, који немају аналогију у савременим језицима, лаконизам и динамика синтаксичких структура и етимолошка дубина лексике стварају непоновљиву изражајност и по речима Патријарха Пимена “нарочиту лепоту” словенског језика. Ове могућности словенског језика омогућају да се у богослужбеним текстовима изрази вишепланост догађаја, синергизам и паралелизам радњи, да се обједине различити хронолошки периоди у јединствене смисаоне циклусе (да се на изванредан начин савлада линеарно кретање времена) да се испољи и појача потекст сваке реченице.

Сложеност и еластичност глаголских форми словенског језика чине једну реченицу исту по речничком саставу час ажурно лаком и полетном, час до физичке осетљивости тешком и чврстом као да је извајана од мрамора. Лаконичност, унутрашња избрушеност и истовремено нека наизглед спољашња незавршеност и испрекиданост, често без доследног прелаза са једног предмета на други, дају смисаоним паузама емоционални садржај подвлачећи да богослужбени текст није монолог, већ дијалог, тајанствена беседа душе са Божанством, да у свештеним догађајима присуствује личност сваког човека који се моли као стални субјект.

Сликовито говорећи динамика древних језика је у хармонији са динамиком светлости. Богослужење је симфонија зракова Божанствених енергија. Свештена историја се приказује у овој Божанственој симфонији у чијој светлећој позадини су вечност и земаљске реалије у свом логоистичком преображају.

Треба истаћи да је у богослужбеним текстовима мајсторски искоришћен тачно и строго оцртани круг изражајних средстава. Древни химнографи су ово учинили да не би дошло до замене духовних осећања естетским, односно душевним, да се ум човека који се моли не би оптеретио уметничким информацијама чиме би и сама молитва била приземљена.

Древни химнографи су Цркву доживљавали као идеју јединства у њеном реалном и мистичком оваплоћењу. Унификација изражајних средстава је један од услова заједничке молитве, духовног познања, емоција и заједничких осећања верника – тела Цркве.

Динамичке структуре, унутрашње смисаоне волуминозности и структурна пластичност словенског језика помажу човеку да традиционалне симболе и метафоричне слике у разним контекстима доживи као вечно нове и непоновљиве.

Једном речју: стари језици имају веће могућности за изражавање појава и динамике духовног живота. То је први и главни разлог њиховог чувања у православном богослужењу.

Друга основа јесте тешкоћа самог превода.

Богослужбени текстови су ремек-дела свештене поезије, нарочите врсте и реда. Преводац истовремено треба да поседује дубоку филолошку припрему и изузетан поетски дар. Без овога ће превод богослужбених књига изгледати као бледо и прозаично препричавање великих поема. Даље, преводац мора да познаје светоотачко богословље и то управо светоотачко, а не схоластичко, како би схватио литургијске текстове дубоке по свом догматском садржају.

Православне црквене службе се називају поетским, иконографским, појућим богословљем.

И на крају, оно што је најважније, преводац мора да има живу веру, црквеност и религиозну интуицију, која би му омогућила да осети, доживи и оцени сваку реченицу и реч текста који преводи.

Занимљиво је да су Петроградски митрополит Гаврило и Московски митрополит Филарет, који су руководили радовима на превођењу светоотачких дела са грчког језика на словенски и руски, сматрали да је неопходно да рукописе превода дају на проверу простим старцима-монасима који нису знали грчки језик, али су поседовали заједничко духовно искуство са древним писцима–подвижницима и пошто су били, да тако кажемо, на истим духовним таласним дужинама, они су интуитивно осећали сваку нетачност и грешку у преводу.

Трећа основа је традиција. Традиција је кристализација историје. То је актуелно постојање прошлости у садашњости. Љубав и поштовање према прошлости су до наших дана сачували старинске саборне цркве и храмове у њиховој првобитној величини: иконе и фреске неописиве духовне дубине. Жива традиција нам је сачувала дивно и непоновљиво православно богослужење.

Сама реч *Православље* означава право, правилно богопоштовање, чије је основно обележје верност апостолском предању.

Црквена традиција је рођена из заједничког духовног искуства хришћана, из искуства богоопштења.

Једнако религиозно осећање је створило једнаке или веома сличне форме. Црквено богослужење и устројство храма представљају синтезу живота Цркве из доба њеног духовног процвата. Садржај ствара форме, али и форме чувају и штите садржај. У датом случају стари језици имају помоћни, али важан значај за очување једне врсте Црквеног Предања – богослужбеног канона, у чистоти и унутрашњој целовитости.

Што је канон постојанији и чвршћи тим дубље и чистије он изражава општељудску и духовну потребу: канонско је црквено, црквено је саборно, а саборно је свечовечанско.

Лепота црквеног богослужења се пореди са сјајем растопљене платине која се излива у млазевима.

Словенски језик је заједно са другим древним језицима постао сакрални, свештени језик Цркве.

Питање јасноће богослужбених словенских текстова за вернике поприма све већи значај.

Треба обратити пажњу на научну страну нових издања богослужбених књига, снабдети их приручничким материјалима, укључујући и речник, где би поред буквалног превода била дата етимологија словенске лексике. Потреба за тумачењем и коментарима постоји не само када је реч о Светом Писму, већ и када је у питању духовни слој који за њим следи – богослужбени канон. Пред нама стоји задатак састављања литургијске егзегезе која одговара интелектуалном нивоу и духовним потребама савремених верника.

Словенско православно богослужење је непроцењиво благо мистичке гносе, огроман потенцијал духовних сила и енергије, који морамо да сачувамо не само за себе, већ и за будуће нараштаје.

Црквенословенски језик има велики значај за православно богослужење и за православног пастира.

Црквенословенски језик има веома важан значај и за православног хришћанина. На овом језику се врши богослужење у нашој Православној Руској Цркви и на њему су написане наше свештене и богослужбене књиге. По свом узвишеном карактеру, по својој снази и мелодичности, црквенословенски језик представља најсавршеније средство за изражавање религиозних расположења православног руског човека. Највиша стремљења душе и дубока осећања, која су одбацила земаљско и која су усмерена ка небеском, чистом и вечном добијају најбољи израз у овом језику, далеком од свега обичног, свакодневног. Међутим, за то је потребно да све што се чита у храму Божијем постиже свој циљ, односно да допире до свести хришћанинове душе, учећи је истинској побожности и указујући јој пут спасења. А да би се то остварило потребно да они који користе језик Цркве – чтечеви, појци, црквено и свештенослужитељи у потпуности разумеју оно што њихова уста изговарају. Осим тога, без потпуног знања језика мајке-Цркве не може се дати одговор људима који не знају и питају шта значе речи и изрази у црквеном језику. А таквих речи и изрази у црквенословенском језику има.

Дакле, све што се чита и поје у храмовима Божјим треба да објасне људи који се налазе на висини свог позива, а такви људи пре свега треба да буду православни пастири. Тек тада ће се код руског човека учврстити свестан и уједно пун страхопоштовања однос према богослужењу наше Православне Цркве, а и сам његов поглед на свет ће се обогатити приличним фондом религиозно-црквених појмова.

Словенски језик је назван управо словенским зато што су њиме говорили наши преци Словени.

Словени, који су првобитно живели око Карпата су дуго времена били непросвећен пагански народ. Веома често су имали прилике да долазе у додир са културним народима Римског и Византијског царства. Мало-помало Словени су потпадали под утицај ових народа који су већ били просвећени хришћанством. Од Грка и Римљана хришћанство је продрло и брзо се међу њима ширило. Међутим, слушајући богослужење на њима туђем грчком или латинском језику Словени нису могли потпуно да усвоје истине учења које је за њих било ново и зато су многи од њих били хришћани само по имену, а у суштини су чували своју ранију грубост природе и придржавали се старих паганских сујеверја. Тако је било до IX века.

Половином IX века света браћа Кирил (у свету Константин) и Методије, родом Грци, су намислили да олакшају Словенима схватање хришћанског богослужења и превели су за њих богослужбене књиге са грчког језика на словенски. Пошто у то време Словени још увек нису имали писменост, света браћа су сама саставила словенску азбуку узевши за образац грчку азбуку и допунивши је словима која су недостајала. На тај начин су богослужбене књиге биле преведене на словенски језик, а они сами су постали апостоли – просветитељи Словена.

Света браћа Кирил (827-862.г.) и Методије (†885.г.) су били синови угледног велможе, а родили су се у Солуну (Тесалоники) – главном граду Македоније, земље насељене углавном Словенима. Старији брат Методије је после домаћег васпитања прво обављао војне, а затим административне дужности, али је касније примио монаштво наставивши се на планини Олимп. Млађи брат Кирил се одликовао сјајним способностима за учење, учио је друштвене, философске и математичке науке. У свету су га очекивале почести, али се он није тиме саблазнио, већ је постао свештеник и библиотекар у библиотеци при храму свете Софије. Касније је свети Кирил отишао код брата на Олимп да живи. Претпоставља се да су за време живота на Олимпу света браћа почела да преведе богослужбене књиге на словенски језик.

Око 862. године уз посредовање византијског цара Михајла III света браћа су од стране моравског кнеза Ростислава била позвана у Моравску ради проповеди хришћанства. Овде почиње главна делатност светих Кирила и Методија. У Моравској и Панонској кнежевини (данашња Мађарска и Чешка) хришћанство су међу тамошњим Словенима већ проповедали немачки и латински свештеници. Међутим, латински клир је служио на латинском језику који је Словенима био туђ. А како је латински језик Словенима био неразумљив, наравно да се испоставило да је проповед немачких свештеника безуспешна.

Света браћа су почевши да уче Словене Христовој вери дала свештене књиге на словенском језику. На словенски језик су биле преведене и богослужбене књиге. На словенском језику су почели да служе, а како би научили Словене писмености почели су да отварају и школе. Хришћанство је брзо почело да се шири међу Словенима.

Немачки свештеници су видећи успех свете браће у ширењу хришћанства међу Словенима из зависти против њих поднели жалбу Риму. Римски папа Никола I је позвао свету браћу да дођу на суд (у то време није било поделе Цркве, сви су били православни и тек су почињале несугласице између Рима и Византије). Света браћа су се упутила у Рим, али папу Николу I не затекоше у животу, а његов наследник Адријан се веома благонаклоно понео према светом Кирилу и Методију. Кирил је папи представио Јеванђеље на словенском језику и папа је ставио словенски превод у храм светог Петра где су света браћа чак и служила свечану Литургију на словенском језику. Свети Кирил се у Риму разболео и упокојио. Умирући он је убеђивао светог Методија да не напушта дело проповеди и ширења вере међу Словенима. Папа Адријан је рукоположио Методија за епископа у Моравској и испратио га са почастима, а дао му је повељу у којој је признао да је богослужење на словенском језику сврсисходно.

По повратку светог Методија међу моравске Словене непријатељи га нису оставили на миру. Они су против њега нахушкали немачког цара Лудвига и постигли су да Методије буде заточен у тамницу, где је у заточеништву провео две и по године. Када му је била враћена слобода поново су га оклеветали пред папом. Методије је поново морао да

се упути у Рим како би се одбранио. Свети Методије, којег је папа оправдао, наставио је своје велико дело.

Кад се свети Методије упокојио против његових ученика су почели прогони. Они су били протерани из Моравске и отишли су у друге словенске земље, углавном у Бугарску. Бугарска је брижно чувала труд светих просветитеља и касније, када је крајем X века за време светог кнеза Владимира Русија примила хришћанство преписе ових књига је предала нашој отаџбини. У та древна времена словенски дијалекти су се веома мало разликовали један од другог и књиге једног словенског племена је друго племе без икаквих проблема могло да користи приликом богослужења и читања.

О црквенословенском језику у беседи “У заштиту црквенословенског језика” (Астрахањ, 1910.) добро расуђује Г. А. Соколов.

Словенски језик има одређену снагу као фактор религиозно-моралног развоја и ево већ 1000 година просвећује Православну Русију. Његов васпитни значај остаје на снази и данас, деца Руске Православне Цркве нарочито осећају непосредну снагу религиозне поуке изражене на црквенословенском језику.

Садржај црквених књига је неодвојив од форме. Она је најсавршеније оваплотила језик у себе. Одвојити форму од идеје значи знатно је ослабити, лиштити је све њене пуноће, снаге и значаја. Она не може без штете по свој садржај да одбаци ову форму.

Црквена реч се слила са животом Православне Русије.

Црквенословенски језик је драгоцен сасуд који је створен за висок садржај, који му по својим основним својствима у потпуности одговара. Јер нису тек тако историчари дошли до закључка да смо труд Методија и Кирила на превођењу, “њихово велико дело ми преживели у сопственој историји: у руској мисли, у руским осећањима, у руском подвигу.”

Колико је нечија вера искренија и дубља толико је већа и потреба за формом управо словенске речи у њеном једноставном и величанственом току, у њеној дивној мелодичности и музикалности.

Снага мисли и снага осећања су повезане са снагом црквенословенског језика.

Бити у цркви, узносити се душом ка Богу, поучавати се, није постало само потреба, већ и тежња, својство душе, њена природа.

Словенске речи су пуне вере и највише духовне истине.

Црквенословенске речи су чак и по изгледу својих слова, а не само устројством и духом који их надахњују препуне непосредне вере и умилења, и воде нас са собом у виши свет узвишених созерцања и расположења, хришћанског подвига и моралног савршенства.

Црквени језик као да је упио у себе својства која припадају самом тексту и самим својим изгледом и особинама чини да душа почиње да се осећа у складу са овим садржајем који се у њему садржи.

Историја и живот нам говоре да је словенски језик благо које треба чувати, и које треба да нам буде драгоцено.

Благодат Божија је словенски језик ставила у исти ред са три изузетна језика: грчким, латинским и хебрејским.

Извесна одвојеност литургијског језика од разговорног, његова извесна одвојеност од свакодневног живота, представљају одлику молитвеног језика. Имати у религиозне сврхе језик разумљив и истовремено свечан, далек од онога у којем се срећу псовке (а у наше време вулгарност је већ опште прихваћена зато што у говору у изобиљу има псовки и прљавштине) и чак од речи и обрта свакодневног језика је општељудска потреба.

Као што први утисци у детињству остављају најдубље трагове у моралном и душевном животу човека и остају му за читав живот мили и драги, тако и богослужбени текстови заувек народу остају драги и свештени, јер су од њихових утисака и утицаја настали први темељи најживље, управо религиозне стране духовног живота народа.

Словенски језик је потребан како би се испољиле религиозна стремљења.

Словенски језик је језик Цркве и религиозне писмености.

Словенски језик је најбоље средство да човек дође до чврсте вере и живота по вери.

Пре примања хришћанства у Русији није постојао неки чврст пагански поглед на свет, чврсто разрађена паганска космогонија.

Зар пољубати и раскинути везу између религиозних и моралних тежњи и словенског језика не би значило пољубати оне основе духовних стремљења које су постављене пре ево већ 1000 година?

Учење вере и моралности се излило у облике словенског језика.

Словенски језик је донео непроцењиве религиозно просветитељске дарове руском народу. Словенски језик му је дао оне навике које су руском народу постале друга природа. У чему су особености ових навика? Својом искреношћу, непосредношћу, дубоко прожет вером у Бога и Његова промислитељна дејства, говор на овом језику самим својим устројством, самим избором речи и израза, оним духом који га прожима има сада већ уобичајени утицај на душу верника. Даље, црквенословенски језик већ много векова имајући задатак, једини задатак, да изражава Божанствено учење и да говори о Божијем домостроју у животима људи се тако сродно са садржајем за чије изражавање служи, да је народ који је на њему васпитан нарочито пријемчив управо за оно што он изражава и у самом мелодијском саставу, у кретању говора он осећа овај узвишени смисао и чује глас Бога, он Му се сам обраћа на том језику и кроз векове је усвојио убеђење да је словенски језик оруђе, средство за општење са Богом.

Тамо, где се код нас у Русији у религиозне сврхе уместо словенског језика користи руски више нема Православља. Ми имамо секте где се на скуповима који имају карактер богослужења чита и пева на руском. Али ко ће их назвати православнима? И управо ови разлози који су их одвојили од Православља и учинили да њихов поглед на свет и религиозни појмови постану другачији - управо они су их довели дотле да руски језик претпоставе словенском. Када се под утицајем нових учења и критичког односа према вери отаца променило расположење, када су престали да осећају жив и непосредан утицај словенског језика православно богослужење и обреди су за њих изгубили свој значај. Даљи резултат свега овога је постала тежња да се прожет духом Православне вере словенски језик замени језиком живог, разговорног говора, који више одговара потребама свести. Међутим, несумњиво је да он свести и осећањима више не говори оно што је пре говорио. Кад се појавила тежња да се у религиозне сврхе словенски језик замени руским очигледно је да је дошло до промена које воде ка издаји Православља. Склоност према овом или оном језику је само симптом и резултат ових унутрашњих и дубоких промена – у вери и погледу на свет. Само промене у веровањима повлаче за собом издају језика ранијих веровања.

Православни, док год су православни, не могу да желе ову промену већ по самом устројству своје духовне природе, и што је њихова вера чвршћа, искренија и дубља они су тим даљи од ових жеља, они непосредно осећају да би промена језика била повезана са променом у самом духу Православне религије. А у словенским речима они чују

молитвени глас својих отаца и дедова и сливају се са њима у јединству вишевековног живота, у јединству молитве све Русије, свих Словена.

Они који желе да се богослужбени текстови преведу на руски језик не желе ово због својих сопствених религиозних потреба. Готово сви они су равнодушни према богослужењу и према језику Цркве. Они ово желе само због теоретских представа о већој приступачности текстова богослужбеног језика, због свеснијег односа према ономе што се чита итд. Међутим, људи који живе религиозним животом, којима су Црква и службе потребни су управо они који не желе превод, а и не могу да га желе док не промене свој однос према религији и оним осећањима која изазива словенски језик.

Заменили један језик другим значи променити својства и особености садржаја давши им нови карактер који не одговара ономе што су у словенске текстове уткали духоносни преводиоци; то би значило срозати његов садржај, приближити га светском животу, а често и дати му карактер вулгарности.

Свака реч православца на словенском језику је позната, блиска, рођена сваком човеку који је васпитан у Цркви.

Црквенословенски језик је далек од утилитарности, он буди осећање великог, узвишеног и вечног. Он се не колеба, не мења се, исто као што је непромењива и чврста вера Православна.

Превести на профористички језик, какав је руски, божанствене истине значило би ставити их у општи ток живота уносећи у превод промене у језику изазване животним потребама, односно условљене социјалним кретањима, променама у уметности и науци, које условљавају развој језика. Међутим, пошто је вера чврста и непромењива у својој суштини исто тако треба да буде чврст и језик религије, не мењајући се са сваком генерацијом у складу са кретањем друштвеног живота. Општеупотребни језик у свакодневном животу више није онај исти и сваки век живота уноси у њега знатне промене. Зар и језик Цркве са сваком генерацијом треба да се обнавља и мења уз стално уношење нових и нових промена упркос непромењивости Католичанске Цркве?

Када је у Русију била донета црквено-словенска писменост на овом језику је вршено богослужење, читане су свештене књиге, писана житија руских светаца, летописи, писане су проповеди и друга дела религиозног и морално-поучног садржаја. И само државни актови, уговори и друга званична документа су писана на руском. У то време је између ова два језика постојала велика сличност. Језици су утицали један на други све до времена Петра I, када је могло да дође до недоумице да ли да се главни део књижевности (летописи, приче, путописи, и тд.) сматрају вишим стилем руског језика или нижим стилем црквенословенског.

Црквенословенски језик омогућава созерцање узвишених религиозних идеја и образа, утиче на срце, подстиче морална осећања, води ка побољшању живота на принципима љубави, самопожртвовања и служења својим ближњима. Он има своје посебне задатке. Не срозавајући се, не слабећи, религиозна вера не може да се окува у форме које су својствене мирском знању.

Црквенословенски језик је достојан да буде сачуван и као најбољи облик изражавања велике идеје хришћанства у оном облику у којем је створен у Православној Цркви и у којој се остварио у души руског народа.

Мисао о богослужењу на руском језику се родила код људи који су далеки од Православља, који су равнодушни према Цркви, који нису осетили утицај словенског језика.

Ми словенски језик не штитимо зато што је он веома стар, већ само због тога што има благотворан значај и преимућства у поређењу са руским језиком.

Разлике у погледима на словенски језик су, на крају крајева, повезане са различитим погледима на свет и односом према религији. Од стране оних који негирају словенски језик показује се и негативан однос према религији. Зар негирање словенског језика у богослужењу не представља напад на саму религију, а не само на облике њеног изражавања?

Они који не воле словенски језик се равнодушно односе према религији.

(Преведено из књиге «Человек. Храм Божий» Свято-Троицкий Ново-Голутвин женский монастырь», 1993.г. стр. 139-164).

Архимандрит Рафаил (Карелин)

О црквеном језику

Црквени језик је ближи унутрашњем логосу, језику духа, језику религиозне интуиције и молитвених созерцања него савремени језици. То није језик разума већ срца, језик непосредних проницања, језик напрегнуте духовне енергије и особите динамике. Древни језици у људској души изазивају нешто попут “подсећања” на човекову способност непосредног унутрашњег преношења мисли, доживљаја садржаја друге душе и озарења од Бога.

То је језик логоса који је дубљи од спољашњег језика за који је потребна материјална форма – реч.

Спољашњи профористички језици се све више удаљују од свог центра – духовног логоса, све се више диференцирају и материјализују.

Нови језици су углавном усмерени на човеков разум – аналитичке способности његовог разума, који је нижи у поређењу са духовном интуицијом. Они су такође у стању да изразе емоционално-чулна, страсна човекова стања, али се испоставља да су за изражавања појава из области духа, које се откривају у молитвеном пориву нови језици троми, немоћни као мишићи оронолог старца.

Присталице језичке реформе богослужења тврде да ће на новом, савременом језику литургика постати јаснија. Али литургика је сама по себи тајна. Она не може бити схватљива на вербално-семантичком нивоу, јер би се иначе могла схватити и усвојити седећи у фотељи са књигом у рукама или за писаћим столом.

Литургика није приповест која се може подробно објаснити, није ребус који се може одгонетнути или решити. Литургика је човекова укљученост у духовну реалност, а средство за то је утицај васцелог духовног поља на човека: архитектуре и унутрашњег уређења храма, богослужбених мелодија, а главно је – снаге молитве свештенослужитеља и народа, који се налази у Цркви. За светог Јована Кронштатског се причало да су људи када је он служио Литургију или се ћутке молио на проскомидији осећали снагу његових молитава и Божанствену благодат очигледно, готово физички.

Древни језик је ближи унутрашњем логосу, због тога има јачи утицај на људско срце. Чудна појава је да понекад реченица на црквенословенском језику мимоилазећи човеков разум као бујица снажне светлости озарује, као да открива његово срце и оно трепери као душа путника који после дугог пута види очински дом. Овде се дешава оно

што смо већ назвали, можда не потпуно тачно – “присећањем”. Човек се сећа изгубљеног раја и оног језика којем су се повиновала сва жива бића, језика на којем је беседио са Анђелима. Овде је присутна мистика језика. Древни свештени језик дира човеково срце, приморава скривене струне душе да затрепере. Модернисти ово не знају и не осећају, они желе да древне језике замене новима како би јаснија постала семантика речи која тајну богослужења не чини јаснијом.

Осим тога у литургици постоји паралелни језик образа и ритуала, који није мање важан од словесног језика. Овај симболички језик је још мање схватљив, али он служи укључености човека у живу реалност догађаја који се дешавају. Ако желимо да богослужење учинимо доступним нашем плотском разуму треба да учинимо разумљивима обреде: или да их заменимо словесном интерпретацијом или да их преведемо на језик позоришне пантомиме, односно да обред из разгранатог свештеног симбола претворимо у мимички гест. Шта ће онда остати од Литургије? Поучна представа? Када говоримо да је Литургија сећање на земаљски живот Христа Спаситеља ми ту нипошто немамо у виду да је Литургија сценски приказ Јеванђеља. Литургија је могућност да човек посредством свештених симбола постане учесник у библијским догађајима, да изнутра доживи Голготску Жртву као Жртву која је принета за њега лично, а Христово Васкрсење као васкрсење своје душе.

Рекли смо да је древни језик подсећање људског срца на његову древну отаџбину – изгубљени рај. А савремени језик је језик школе и универзитета, језик улице и пијаци, фабрике и железничке станице. Он човеку не помаже да се отргне из заробљеништва свакодневних уобичајених послова, брига и интересовања. Свештени језик као да сведочи да у храму долазимо у додир са другим светом, са другом, за нас неуобичајеном реалношћу.

Асоцијативне везе не постоје само између садржаја речи и осећања, него такође и између осећања и саме форме језика. Форма уопште не може бити потпуно апстрахована од садржаја.

Нови језик ће, хтели ми то или не, носити у себи нови садржај, нову информацију, нови емоционални подтекст, који наш логички разум неће моћи да дефинише.

Богослужење се не сме мешати са проповеђу или богословљем. Проповед нам говори о духовном свету, а молитва нас укључује у тај свет; богословље показује пут, а молитва води тим путем.

Говоримо о лепоти древних језика. Шта подразумевамо под тим? Мислимо да је то нека тајна хармонија ритмова срца и ритмова древног језика и ми ову хармонију доживљавамо као нарочиту лепоту језика. Прочитајмо пажљиво псалме на новом и старом језику; какву разлику ћемо видети у свом унутрашњем стању? Нови језик је налик на воду која може да утоли жеђ, али ће душу оставити хладном, а древни језик је вино које весели и радује човеково срце.

(Преведено из књиге «Христианство и модернизам», архимандрит Рафаил (Карелин), Издање Московског Подворья Свято-Троицкой–Сергиевой Лавры», 1999.г. стр. 362-365).

Архимандрит Софроније (Сахаров, †1993.)

Литургијски језик

Људски језик је предвиђен за изражавање реалности различитих нивоа: постоји житејски ниво – ниво природних потреба; постоји ниво близак њему који се од њега ипак разликује – ниво примитивних душевних осећања и страсти; постоји језик политичке демагогије; постоји научни, философски језик, језик поезије; на крају највиши од свих јесте језик Божанског Откровења, молитве, богословља и других односа између Бога и људи – *литургијски*.

Сваки језик има свој задатак: да уведе слушаоца или читаоца у област којој дати језик припада. Имајући у виду “условно-рефлексивну” енергију речи нарочито велику пажњу треба да поклонимо литургијском језику који је позван да у уму и срцима људи који се моле рађа осећај другог, највишег света. Ово се постиже присуством имена и појмова који припадају искључиво божанственом нивоу, као и употребом малог броја специфичних облика изражавања.

Словенима је по промислу дарован благословени језик који се вековима користи у богослужењу, Светом Писму и молитви, и који се никада не користи за ниже свакодневне потребе, чак ни у црквеној литератури. Ми смо категорички убеђени у неопходност употребе овог језика у богослужењу; уопште нема потребе да се он замени језиком свакодневице, чиме ће се неизбежно снизити духовни ниво и тиме нанети неизмерна штета. Неумесни су аргументи о тобожњој неразумљивости старог језика за многе савремене људе; за људе који су одреда писмени и чак и образовани. За њих усвајање малог броја речи које се не користе у свакодневном животу представља посао од неколико сати. Сви без изузетка улажу огроман напор у усвајање сложене терминологије из различитих области научног или техничког знања: политичких правних и друштвених наука, философски или поетски језик и томе слично. Зашто би се Црква приморавала на губитак језика који је неопходан за изражавање својствених највиших форми богословља или духовних искустава?

Свако ко искрено жели да постане заједничар у вековној култури Духа лако ће наћи могућност да усвоји непроцењиво благо свештеног словенског језика који запањујуће одговара великим тајнама богослужења. Невелике особености овог језика човеку олакшавају напор да се привремено одвоји од страсне свакодневице: *всјакоје ниње житејскоје отложим попеченије*.

Ако бисмо приликом служења Литургије користили језик своје свакодневице он би у души и уму присутних изазивао рекације нижег нивоа – нашег физичког постојања. Људска реч је образ Предвечне Речи Оца. *Ријечју Господњом небеса се створише... Он рече и постаде; он заповједи, и показа се* (Пс. 33, 6, 9). И наша реч поседује стваралачку моћ. *Ријеч Бога нашега остаје довијека* (Ис. 40, 8); и наша реч достиже вечност ако је речена у путевима воље Његове. Призивањем Имена Божијих обављају се Тајне Цркве, укључујући и претварање хлеба и вина у Тело и Крв Господа.

Речи Литургије и молитава уопште нису само људске, већ су и Одозго дате. Црквени језик спада у сферу Божанственог Бића; он мора да изражава Откровење Духа и њиме изазвана умна виђења. Кроз слушање *ријечи Божије* (Рим. 10, 17) човек се надахњује на веру *која је победила свет* (1 Јн. 5, 4; упор. 1 Сол. 2, 13).

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 274-275)

Протојереј Валентин АСМУС,
декан пастирско-богословског факултета
Православног Свето-Тихоновског Богословског института

О црквенословенском језику

Један од проблема који се данас често разматрају у нашем црквеном животу јесте проблем богослужбеног језика. О томе се посебно често говори у вези са делатношћу о.Кочеткова. Ми сада нећемо говорити о овој делатности. О њој треба говорити посебно и треба рећи да је ту језик само спољашња страна, а да се у ствари ради о много озбиљнијим нарушавањима црквене традиције. Дакле, сада ћемо говорити само о богослужбеном језику.

Појавиле су се присталице превођења богослужбеног језика, богослужбених књига на савремени разговорни руски језик; они су малобројни, али веома гласни, покушавају да у улози једног од својих савезника ангажују такозвано јавно мњење, пишу чланке у разним новинама и часописима и заиста стварају утисак да ту постоји озбиљан проблем. У ствари тако озбиљног проблема нема, зато што огромна већина верујућег народа прихвата наш црквени језик и “ничтоже вопреки глаголет”. Народ воли овај језик чак и ако га сви не разумеју у потпуности; видим како људи улажу напор да га све боље и боље науче. У наше време, хвала Богу, постоје и граматике и у великом броју се издају књиге на црквенословенском тако да у погледу овог језика човек има могућности да продуби своја знања.

Противници црквенословенског језика се, ма како то чудно било, често позивају на светог Кирила и Методија. Кажу да је црквенословенски језик стари језик који има преко хиљаду година, а да када су свети Кирил и Методије преводили, они, веле, нису преводили на некакав древни, традицијом освећени језик, већ су преводили на потпуно некултурни, може се рећи варварски језик. Лично сам чуо такве реченице. Као одговор на то треба рећи да је то потпуно нетачно. Свети равноапостолни Кирил и Методије *нису преводили на разговорни* народни језик. Они су били саздатељи потпуно новог језика у циљу превођења грчког Светог Писма и грчког богослужења.

Како, од којег материјала су они створили овај језик? Да бисмо то схватили треба да погледамо каква је била ситуација у самој Грчкој Цркви у доба светих Кирила и Методија.

У Грчкој Цркви је постојао богослужбени књижевни језик. То је био језик читаве византијске културе. Овај језик је створен веома давно, још неколико векова пре Христовог Рођења (и управо на овом језику је састављено наше богослужење). За то време, до времена светог Кирила и Методија, када је прошло готово хиљаду и по година од времена настанка овог књижевног грчког језика, разуме се да се народни разговорни језик веома удаљио од књижевног и у земљи - у Византијском царству је већ одавно постојала ситуација двојезичја (диглосије). С једне стране је био разговорни, народни језик, на којем су код куће, у свакодневном животу, понекад могли да говоре чак и образовани и угледни људи. С друге стране, постојао је књижевни језик који је створен

већ за време Платона и Александра Македонског. То није био само језик читаве светске књижевности, то је био језик и живе црквене речи, то је био језик црквене проповеди. О богослужењу и да не говоримо, богослужење је постојало само у оквиру овог језика.

Дакле, свети Кирил и Методије су имајући пред очима ово грчко двојезичје морали да начине одређени избор када су стварали нови словенски књижевни језик. Они су морали да бирају – да ли да се оријентишу на принцип народног, разговорног језика или на принцип књижевног језика. Какав избор су начинили? У ово нема никакве сумње. Језик који су они створили је био створен по узору на грчки књижевни језик. Много шта говори о томе. О томе говори и велико обиље речи из грчког језика у језику светих Кирила и Методија; тада је ових грчких речи у словенском језику било још више него у нама савременом црквенословенском језику. О томе говоре и синтаксички обрти. Свети Кирил и Методије су у свом словенском књижевном језику у потпуности понављали синтаксичке принципе грчког књижевног језика док се синтакса народног грчког језика ни у чему не огледа у преводима светог Кирила и Методија.

Односно, од самог почетка су саздатељи нашег црквеног језика покушали да црквени језик створе као потпуно особен језик, као језик који се много и принципијелно разликује од разговорног језика. Они су у том погледу били верни синови своје Цркве. Грчка Црква је, треба рећи, до дана данашњег верна свом литургијском језику. А савремени грчки језик се од старогрчког разликује много више него што се савремени руски разликује од црквенословенског. Међутим, ниједном Грку никада неће пасти на памет да преводи богослужење на савремени грчки језик и нове службе се састављају на беспрекорном старогрчком језику.

Грчка Црква је претрпела многе историјске катастрофе, једна од најстрашнијих је био пад Константинопоља средином XV века. После овога је дошло до наглог пада образованости, зато што Турци нису дозвољавали постојање било каквих грчких школа, ни виших, па чак ни основних. И под утицајем ове катастрофе Грчке Цркве Грци су морали да се одрекну старогрчког језика у једној сфери – у сфери црквене проповеди – и то је све! И богослужење и читање Светог Писма на богослужењу се исто као и раније обавља на старогрчком језику који сада има преко две хиљаде година.

И овде Руска Црква аналогно Грчкој Цркви такође чува своју језичку традицију. У овој традицији се спајају векови и миленијуми, у њој се сједињују сви православни словенски народи: и Бугари, и Срби, и православци у Источној Словачкој – сви они, исто као и јединствени и неразделиви руски народ користе исти црквенословенски језик. Богослужење није благо само једне генерације и црквенословенски језик нас исто онако као што обједињује народе сједињује и са минулим покољењима од самог почетка хришћанства у словенским земљама, од времена светих Кирила и Методија.

Не могу да се не сетим како је блаженопочивши архимандрит Таврион у осамљеној келији близу Риге читао недељне каноне Октоиха у руском преводу Ивана Ловјагина. Овај прецизни, савесно направљени превод је, авај, звучао веома рогобатно и упркос намерама о.Тавриона није био нимало јаснији од словенског текста.

Богослужење је ризница богословља. У богослужењу је свака реч казана изузетно тачно и ове избрушене, класичне речи и формуле се јако тешко преводје. И преводити са таквом прецизношћу богословске истине са црквенословенског језика на савремени руски језик није могуће: руски превод ће увек представљати извртање и профанацију.

Не може се рећи да Руска Црква није чинила никакве покушаје модернизације литургијског језика. Почетком XX века Свети Синод је створио комисију за редиговање

богослужбених књига на чијем челу је био архиепископ Сергије (Старогородски), будући патријарх. Плод труда ове комисије је било неколико основних литургијских књига, чији је језик приметно русифициран (на пример икос Васкрса је био преведен: “Поранише пре јутра оне које су биле са Маријом” уместо ранијег “јаже о Марији”). Међутим, црквени народ је ове “разумљивије књиге”, уместо да их са радошћу прихвати, сложено одбацио претпостављајући им старије. И када је Московска Патријаршија седамдесетих година добила могућност да поново изда богослужбене књиге, нова издања су штампана по старој редакцији из XVII века, а не по верзији са почетка XX века.

Сведочећи о јединству православног словенства у простору словенски црквени језик сведочи о јединству и у времену које сада чини више од половине трајања хришћанске историје.

Управо као језик који је остао у народном животу у улози језика богослужења црквенословенски је утицао и у будућности може да има позитиван утицај на савремене словенске језике чувајући их од лавине позајмица из енглеског, помажући словенским народима да сачувају духовни, културни и национални идентитет.

(Преведено из књиге «Богослужбennyй язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 223-226).

Дмитриј Названов
Из чланка “За што се Богу
не сме служити на језику света овог”

2. Врлине старогрчког језика

Знајући да је црквенословенски језик настао као резултат превода са старогрчког треба рећи нешто о врлинама грчког језика. Пошто је многе особине граматичког система грчког језика кроз превод Светог Писма и богослужбених књига словенски језик усвојио пре свега као **књижевно црквенословенски језик** можемо да стекнемо представу о лепоти језика који је постао наш богослужбени језик, а истовремено и да се замислимо над тим шта губимо приликом преласка на руски.

Грчки језик се сматра једним од најразвијенијих и најизражајнијих језика света. Он спада у групу *синтетичких* језика (као и сви словенски). У оваквим језицима као средства за творбу речи и изражавање везе између речи служе наставци (флексије). У грчком језику је ред речи (исто као и у словенском) у реченици **слободан** (уп. с енглеским), зато што су односи између делова реченице јасни захваљујући падешким наставцима и промени глаголских наставака по лицима и бројевима. Ред речи се мења у зависности од логичког акцента реченице, или, у случају музичког извођења, ред речи може да прати његов ритам. Разноврсни су типови деklinација именица. Систем глаголских времена, стања и начина се одликује разгранатошћу и сложеностју. По писаним споменицима његова историја обухвата готово три и по миленијума од XV в. пре Р.Х. до наших дана. У развоју грчког језика разликују се одређени периоди.

У **архајском** периоду долази до формирања племенских група са њима својственим дијалектима: Јонијаца, Ахајаца, Доријаца, Еолијаца. У овом периоду се “поетских текстови поју и преносе усмено”, као Хомерове песме.

Класични период почиње од VIII века када се на различитим дијалектима стварају различита књижевна дела. Атички дијалекат је постепено постао књижевна норма. У овом периоду долази до процвата античке књижевности и философије. Језик атичке прозе у европској науци је добио назив “класичног грчког” и постао је традиционална школска дисциплина.

У доба *хеленизма*, односно од краја IV в. после освајања Александра Македонског међународни језик је постао грчки језик опште употребе или “општи говор” (на грчком оинх – *општи*). **Епоха коине** је трајала отприлике од 300. године пре Р.Х. до 500. г. после Р.Х., односно око осам векова. У овом периоду је био написан Нови Завет чији језик, дакле, треба сматрати за једну врсту грчког “општег језика” (коине).

Језик Новог Завета је туђ језику уметничких текстова, односно језику дела која имају литерарне циљеве и тенденције. Он је близак врсти текстова као што је научна проза: радови из медицине, астрономије, математике, филологије. Пред јеванђелистима је стајао један задатак: да тачно, приступачно и писмено изложе све оно о чему **сведоче**. Зато је њихов језик слободнији у стилистичком смислу, **он не претендује на литерарност и туђ је класицизму**. Основни корпус новозаветних богослужбених текстова, као и текст Септуагинте (превод књига Старог завета на коине 273. г. пре Р.Х.) је написан на грчком језику који није био подвргнут битним изменама и одликовао се необичном лепотом чувајући у себи древну мелодичност и свечани ритам.

Византијски период грчког језика почиње у IV в. пре Р.Х. када се Римско царство поделило на два дела и траје до XV в. У Западном делу државе је владао латински, у Источном грчки језик који је дуго времена и у Риму био књижевни. Језик IV-VII века на којем су писали оци Цркве (свети Василије Велики, Григорије Назијанзин, Григорије Ниски, Јован Златоуст) је углавном сачувао норме атичког дијалекта, али у њему видљиву улогу имају инојезични елементи (латинизми и семитизми).

У **послевизантијско време**, у периоду османског ропства (крај XV-XVIII.в) у разговорни језик продиру турцизми. Од почетка XVII века почео је да се формира **новогрчки** језик у којем паралелно постоје два дијалекта: општегрчки разговорни – димотики и писани књижевни – катаревуса (буквално “чисти”) чије норме потичу из атичког дијалекта. Богослужење се у грчким храмовима одвија на старом богослужбеном језику са којег су у IX веку свети Кирил и Методије превели Свештене књиге за Словене.

Погледајмо како се **грчки језик** мењао са временом. Богатство и разноврсност звукова грчког језика се обезбеђивала тиме што су у њему сугласници били кратки и дуги, и сваки од њих је могао да се изговара (или боље речено, да се *отпева*) на различите начине (са узлазним, силазним или узлазно-силазним акцентом, а као показатељи су служили акценатски знаци). Ова фонетска разноврсност је наслеђена из давних *прозодијских* времена када су рапсоди певали своје оде, а слушаоци их доживљавали и учили **по слуху** не читајући **очима** слова. Занимљиво је приметити да се карактер православног богослужења одликује истим овим цртама. Ево због чега они који су макар мало научили црквенословенски језик (изданак старогрчког) схватају да сваки превод са њега или чак упрошћавање води ка нарушавању музичко-језичког јединства. Исто ово схватају и савремени Грци и зато не желе да пређу на савремени упрошћени језик у богослужењу.

У I-II веку после Р.Х. почеле су постепене промене у грчком језику које неко ако жели може да тумачи као “развој”, али које стварају утисак ако не пада, а оно у сваком случају упрошћавања. **Дифтонзи** (удвојени сугласници) су **постепено нестали** (односно два сугласника су почела да се изговарају као један (уп. са руским: Иаков – Јаков; Исус – Исус). **Нестала је аспирација** сугласника на почетку речи, **нестало** је разликовање сугласника по дужини и краткоћи. Употреба падежа се променила. На пример, више се не користи датив без предлога, замењен је конструкцијама са предлозима. Често се **уместо вокатива** употребљава номинатив.

Очигледно је да се старогрчки упростио, да је постао згоднији за усмено изражавање и писање, али да ли је услед тога постао узвишенији и величанственији? Мислимо да није и савремени Грци то добро схватају. Они знају да се дрво без корена суши, и зато не само због побожности која им је својствена, већ и због снажно развијеног осећања самоодржања чувају древни језик богослужења. И иако нам обновљенци наводе као пример Бугаре и Србе који су у богослужењу прешли на општеупотребни језик (иако се у многим храмовима и тамо као и раније служи на црквенословенском) боље ће бити да следимо пример народа као што су Грци, Армени и Грузини који нису толико лењи да не желе да уче своје старе богослужбене језике.

Обновљенци блискост црквенословенског језика са устројством грчког језика сматрају за велики недостатак и зато користе презриве изразе као што су “ропско подражавање грчком” и захтевају да се избавимо од вештачких хеленизама и “грцизама”. Али слична мишљења ни из далека не деле сви. На пример, М.В.Ломоносов је у свом делу “О користи од читања црквенословенских књига” писао: “Богат од природе словенски језик се још више обогатио преводима са грчког... Пошто у словенском језику видимо много **грчког изобиља** умножавамо лепоту руске речи”. Он додаје да се врлине грчког изобиља могу оценити тек пошто се човек “задуби у књиге црквене” (стр. 289-292).

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 289-293).

“Свештени” језик у историјско-црквеној перспективи

Кад у савременим дискусијама о будућности Православља у Русији антиправославно настројене силе унутар саме Московске Патријаршије постављају питање о потреби избављења од црквенословенског језика² треба јасно разликовати три стране овог питања: црквено-канонску, историјску и идеолошку. Међутим, прво треба дати једну термилошку напомену. У савременим разговорима користи се термин “сакрални језик” (који неообновљенци склони јересима обично користе како би окарактерисали козервативну позицију Цркве), међутим црквени људи треба да буду свесни да их намамљују у лукаво постављену замку. Овај термин је узет из језика семиотике (од грчког $\sigma\mu\iota\omicron\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$ знак, односно из теорије знакова), оне модерне *Glasperlenspiel* совјетске интелигенције из 60-их година. Мутна превирања која су покушавала да се избеаве од Бога свим замисливим и незамисливим методама пронашла су такозване “бинарне опозиције”, односно просто парове супротствљања опшних појмова”, (“архетипова” на језику семиотике), који су се представљали као објашњење механизма друштвеног, културног и религиозног живота. Строго говорећи семиотици се клањала већина тадашњих умова на власти, од пушкиниста до проучавалаца историје руског језика, од научника који су се бавили антиком до византиниста-енциклопедиста. Понеко је успео да се избави од искушења и одбацивши псеудонаучни или тачније говорећи псеудорелигиозни мит семиотике пришао је Православљу. Међутим, многи од оних који су се тих година одушевљавали семиотичким идејама почели су да их представљају као хришћанске. Семиотичка школа је привлачила совјетске дисиденте који су са одушевљењем гледали на Запад и по правилу се нису претерано занимали за Православље и руску културу до такозваног “Сребрног века”. Усудићу се да кажем да Православље не може да говори језиком семиотике, јер оно говори језиком Откровења, језиком светих отаца. Семиотичко мишљење са својим компаративистичким патосом, који изједначава и типологизира све и сва је по својој суштини неспојиво са Православљем, оно само може да се маскира у православну одећу. У оквиру семиотике постоји опозиција “сакрално-профано” (*sacrum-profanium*) које у Православљу нема, али коју јеретици насилно покушавају да убаце у Цркву. Свето Предање не зна за такву опозицију, али зато зна за идеју обожења и освећења, по чијим појмовима је свет Божија творевина која лежи у злу и греху, и Црква, увек постојећи Сабор светих је освећује и просвећује упркос демонским сплеткама.

Зато је језик Божија творевина и он је освећен у Цркви именом светих отаца, како би постао средство за молитву, хвалу и блавест. И као што свете слике (иконе) треба у складу са догматом Седмог Васељенског Сабора поштовати и према њима се односити са стрхом Божјим тако и језик који Црква користи у богослужењу и доношењу благе вести треба чувати као део канонског устројства Цркве и освећено средство богоопштења. И по 9. правилу истог овог Сабора епископи, свештеници или ђакони који пишу против светих икона (и против богослужбеног језика – ове словесне иконе Православне Цркве) треба одмах да буду лишени свог чина. Осим тога 31. Правило Светих апостола недвосмилено

² Формула избављења је обично следећа: кроз “русифицирани словенски” до руског језика у потпуности.

гласи да презвитер који “засебно” (то јест одвојено од све Цркве и свог архијереја) чини скупове не слушајући претње (“презревши”) архијереја треба да буде изопштен из клира као “властољубив”, а сви мирјани који с њим опште – одлучени од црквеног општења. Ако пак и архијереј буде учио јеретички и противно Светим Канонима и ако буде одступао од њих такав по 15. Правилу Двократног Сабора треба да се сматра за лажног архијереја и са њим треба прекинути свако општење у молитвама и Тајнама. Постоји још један аргумент канонског поретка – то су документа Сабора из 1917-1918. године на које јеретици воле да се позивају. Међутим, припрема за Сабор и његов закључак су показали да су у извесном степену тадашњи епископи укључујући и такве несумњиво православне људе као што је свештеномученик Иларион (Тројицки) узимали у обзир модернистички настројене силе Руске Православне Цркве као што су Антонин (Грановски) и несрећни Михаил Семјонов, тајни аутор познате “Посланице 32 свештеника”, што је довело до компромисних решења Сабора. Истински наследници ове неправославне партије су пали у обновљенческу јерес, где су слободно могли да врше своје литургијске експерименте и да уведу руски језик као богослужбени. На основу овога долазимо до закључка да документа која у изобилу цитирају неоновљенци немају општеобавезан статус за целу Цркву и да треба да се разматрају као сведочанство атмосфере у којој је одржан Сабор. Даље: не смеју се мешати два различита питања – о неопходности језичке реформе у Цркви, односно замене богослужбеног језика и питање о принципијелној допуштености употребе савременог руског језика са његовом снажном динамиком и процесима деградације у граматици, лексици и фразеологији, који су карактеристични за епоху такозване “масовне свести”.

Историјски ствари стоје овако: наша садашња језичка ситуација се у лингвистичким категоријама описује као двојезичје, што представља паралелно функционисање два различита језика у оквиру једне културе. Заиста, црквенословенски језик припада јужнословенској групи језика, а руски источнословенској. Тако да човеку који расуђује апстрактно црквенословенски језик може да изгледа као “стар”, “средњовековни”, “заостао”.³ За таквог човека који апстрактно расуђује тешкоће савременог парохијанина да схвати црквенословенски на слух у потпуности помрачују и могућност разрешења ових тешкоћа приликом читања откуцаног или написаног текста и он губи из вида нарочит положај који је црквенословенски језик увек имао у руској култури и нарочито црквено-историјски аспект богослужбеног језика.

Треба рећи да су се у Древној Русији независно од тога како ћемо ситуацију називати у научним категоријама: или диглосијом (као Б.А.Успенски), или словенским нерашчлањеним језичким стањем (као Н.С.Трубецкој) руски и црквенословенски “нивои” разликовали по својој функцији. За књижевну, научну и да тако кажемо “културну” употребу резервише се један ниво (језик), односно словенски, а за свакодневни, уобичајени “пучки” – други, то јест руски. У границама једног језика црквенословенски “ниво” је вршио функције високог језика. Ово се веома добро види из документа из разних времена, који не припадају само временима седе старине већ чак на пример, и из преписке цара Ивана Грозног са кнезом Андрејем Курбским. Цар слободно варира два регистра, црквенословенски и руски, у зависности од предмета о којем говори. Сличну слику видимо делимично и у житију протопопа Авакума. Дакле, Руси су на црквенословенски језик прелазили у случају када су хтели да изразе неку узвишену “божанствену” тачку гледишта. Црквенословенски језик се показао као средство изражавања богонадахнуте истине, он је повезан (понављам, управо повезан) са

³ Може ли бити “застарело” нешто што никада није било “живи разговорни језик”?

сакралним, божанственим начелом, о чему нам недвосмислено говоре руски књижевници, укључујући Јована Вишенског, тврдећи, између осталог, и то да се на црквенословенском језику ни лагати не може. Све до другог јужнословенског утицаја ситуација се карактерише управо постојањем ова два нивоа, што је учинило да се формира руски књижевни језик, у којем се сада већ појављују своји нивои, руски језик са својим органским црквенословенским речничким фондом. Русификација црквенословенског, која се заиста “одвија одувек” (израз неообновљенаца), јесте природан језички процес у оквиру словенског језика руске редакције, који се никада није претворио у словенизирани руски као што то чине несрећни Георгије Кочетков или још горе од њега Инокентије Павлов и иже с њим.

Уосталом, треба истаћи да је црквенословенски језик у својој суштини веома посебан језик, *вештачки* језик који су свети оци⁴ створили ради адекватног преношења византијског наслеђа на руско тле. Зато није случајно што се у кнежевској средини култивисало знање византијског грчког језика: хришћанство се доживљавало као део, природно, византизма или као нешто што има византијски културни оквир, и хришћанизација је у Русији била неодвојива од њене византинизације. Није случајно то што су се руски кнезови дичили грчким титулама као на пример волински кнез Давид Игоревич који се потписивао на грчком $\alpha\rho\chi\omega\nu\ \tau\eta\varsigma\ \rho\omega\sigma\sigma\iota\alpha\varsigma$, односно “кнез руски”.

Разуме се, и Свето Писмо и богослужбене књиге треба разматрати у оквиру преноса, translације византизма у Русију. Односно, до извесне мере, приликом преношења из Византије у Русију Свето Писмо није било одвојено временском и културно-језичком преградом од Светог Предања: свотоотачка дела, богослужбени текстови, дела Светих Сабора и правила су се преводили, узгред буди речено, чак и само Свето Писмо по Православном вероучењу јесте део Светог Предања и разуме се и објашњава се њиме и у њему. Међутим, неообновљенци не воле ни Свето Предање, којем они идући за својим учитељима Мартином Лутером, Жаном Калвином, руском штундом и изопштеним из Цркве грофом Л.Толстојем, који су се ослањали на принцип “*sola Scriptura*” супротстављају Свето Писмо као самодовољан извор вере, а не воле ни сам византизам, који је за Православни свет и Русију *једини могући* облик Православља, на шта су у нашем веку недвосмислено указивали и В.Лоски, и о.Г.Флоровски, и св. Јустин Поповић.

Ако се обратимо директно Византији у погледу језика ћемо уочити нешто другачију ситуацију од оне у Русији, која без обзира на то, са њом у потпуности може да се упореди. У византијској култури је такође постојао систем два језичка кода, високи стил (књижевни атички грчки којим су, на пример, писали оци-Кападокијци) и ниски стил (народни језик акритског епа или на пример народних песама). Сасвим по страни стоји Библија чији језик представља стари источно грчки дијалекат⁵ који се обично назива коине (грчки $\kappa\omicron\iota\nu\eta$, буквално: заједнички дијалекат). Желео бих да подвучем да чак ни језик текста Старог Завета који је тешко разумљив савременом Грку и који притом није хришћанског порекла – не наилази на отпор са тачке гледишта његове црквене, богослужбене употребе, исто као и текст Новог Завета који из разних разлога слабо може да разуме просечан парохијанин Грчке Цркве, а тим мање необразована старица из грчког села - ни он не изазива захтеве да буде замењен. Напротив, за Грке, као и за друге

⁴ Како свети просветитељи Словена тако и многе генерације аутора богослужбених текстова.

⁵ Он је функционисао само као језик превода “Седамдесеторице”, а затим и Новозаветних списа од II века до Р.Х. до I-II после Р.Х.

источнохришћанске народе, не искључујући ни Русе, сам текст Светог Писма представља светињу, не само као оно што је означено, већ и као оно што се означава, не само по садржају, већ и по форми, будући да је “свештени” језик. Притом је у Грчкој Цркви издат веома савесно и од готово свих православних патријараха Истока благословени превод познатог професора Панајотиса Н.Трембеласа, који је до новембра 1991. године имао 32 издања. Међутим, научна и хришћанска мудрост самог преводиоца и пастирска мудрост архијереја који су благословили његов рад огледала се у томе што је овај текст био издат паралелно: канонски, богослужбени текст на којему се допуњује и објашњава привременим новогрчким преводом. Самим тим је јасно била дефинисана црквена позиција у односу на богослужбени језик.

Треба рећи да су изванредан паралелизам са језичком ситуацијом у Грчкој Цркви и код нас истакли познати Софроније и Јоаникије Лихуди, који су у Словенско-Грчко-Латинској Академији полазили од грчке ситуације, а не на пример од пољске где је ситуација, као што је познато потпуно другачија. Иако за човека који апстрактно и неисторијски расуђује, ни овде, вероватно нема никакве разлике.

Када се обраћамо традицији Хришћанског Истока што је за нас, сматрам, природније него позивање на западно, иако веома саблажњиво искуство, видимо тамо ситуацију која само потврђује наше закључке. У Арменији, на пример, и код григоријанаца-монофизита и код Армена-халкидонита, грабар - староарменски језик се чува управо као језик Цркве, језик св. Месропа Маштоца, језик литургије, језик у правом смислу речи свештен, без обзира на то што се разликује од савременог арменског (ашхрабара) у обе своје варијанте, западној и источној, које се веома разликују и у потпуности могу упоредити са нашом ситуацијом. У Грузији је ситуација потпуно аналогна: старогрузијски уз све своје огромне разлике (фонетске, лексичке и синтаксичке) од савременог грузијског код наше православне браће Грузина не изазива жељу да га “ради бољег разумевања” замене у богослужењу савременим језиком. Не тако давно католикос Илија II је објавио свој сопствени превод на новогрузински језик (“ахали картули”) књига Новог Завета, опет са циљем да помогне парохијанима да боље разумеју канонски “дзвели картули” не одвраћајући их од црквеног Предања.

Језичка ситуација се вероватно најдраматичније одвијала у коптском. Арапска освајања до којих је дошло у VII веку су фактички тежила ка томе да потпуно униште стару и оригиналну културу египатских хришћана. Међутим, без обзира на чињеницу да је арапски језик у свакодневној употреби потиснуо коптски већ почетком првог миленијума арапске владавине, хришћани су сачували свој језик као језик Светог Писма и богослужења. Тешкоћа се састојала још и у томе што је саидски дијалекат који је био веома раширен почетком првог миленијума и на којем су Копти углавном говорили до арапских освајања свуда био потиснут бохајским, и управо на овај последњи су били преведени и богослужбени текстови, и патерици и отачка литература. Тако да у датом случају аналогија између два дијалекта у средњовековном Египту и црквенословенског и руског (“просте мове”) У Русији није тачна. Испоставило се да је ситуација у Египту још сложенија. Од саидске традиције нам готово нису преостали литургијски споменици, а рукописна традиција Светог Писма на бохајском је такође неупоредиво богатија. Занимљиво је да у сваком коптском храму постоје две катедре, за читање Јеванђеља на коптском и на арапском и за време службе се чита прво један па други текст, што сведочи о нарочитом свештеном статусу. Желео бих још да истакнем и следећу чињеницу: духовни и монашки препород египатског хришћанства који се одвија у наше време

повезује се са његовим духовним вођама као што је на пример о.Мата ал-Маскин, и са повратком пре свега ризници древне коптске културе, управо оној усмерености пре свега на Предање, коптски језик, управо на оно “средњовековље” које неким модернистима изгледа тако непривлачно.

У сиро-арапском региону ситуацију отежавају многи фактори, али такође треба истаћи да препород духовности, живи живот Цркве јерарси староисточних цркава тог региона повезују управо са учењем старог сиријског језика, који је одавно сматран “мртвим” и “средњовековним”, и ризницом древне сиријске културе.⁶ На крају, хтео бих да приметим да је управо “древни”, “свештени” језик на хришћанском Истоку често оно по чему се хришћани разликују од остале масе пагана или иновераца.

Што се тиче идеологије треба рећи да идући за модернистима који су одавно изгубили Православље на рупчагама протестантске и модернистичко-католичке културе нашег века и покушавају да “дискутују о питању” одрицања од језика црквене традиције за рачун “бољег разумевања” можда и сами неизбежно долазимо до губитка живог учешћа у Предању, прекидамо својеволно “везу времена”, подвргавамо, одбацујући “средњовековље” и окрећући се ка бледом и безличном “новом духу”, хируршкој операцији Свето Предање, одвајајући форму од садржаја? Да не потпаднемо и ми под оне претње којима су свети оци подвргли јеретичке “властољупце” у времена она и векове векова?

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 238-246)

Епископ Андроник (Никољски)

Да ли православно богослужење треба преводити на руски језик?

Реферат на предсаборном састанку 10. јула 1917. године

Код свих народа света, у свим религијама и вероисповестима богослужбени језик се битно разликује од разговорног, па чак и књижевног језика. Богослужбени језик је увек узвишен језик и може се рећи да је он по свом стилу одухотворен. И то је јасно: ако молитва узноси човека изнад земље и свега земаљског тим пре црквено богослужење човека издиже изнад земље и изнад земаљског. Било би чудно говорити са Богом на уобичајеном језику ако и у разговору са људима који су изнад нас, што је природно, не користимо свакодневни, већ виши језик.

Што се управо нас Руса тиче, било би више него необично рећи или чути: “узмите и једите, јер ово је Тело Моје” или “будите мирни” уместо “мир вам”. И остало томе слично. Или, на пример, како на руски превести: “Чрево Твоје простраћеје небес содјела”? Наравно, на руском ће ово бити разумљиво, али ће побожном слуху и срцу бити апсолутно неприхватљиво.

⁶ Антиохијски јаковитски патријарх Игњатије Мар-Ивас (Зака) је чак благословио делатност таквих просветитеља као што је Аброхом Нуро који је недавно на касетама издао курс за учење древног сиријског језика за свакодневну употребу.

Ако погледамо наше нарочито узвишене богослужбене молитве и песме видећемо да се без срозавања све њихове дивне лепоте која тако дира, радује и дотиче побожну душу оне никако не могу изложити на руском језику, чак ни најбеспрекорнијем. На пример, осим дивних песама Страсне седмице и Пасхе немогуће је на руском изразити чак ни величанствене акатисте Исусу Сладчајшем и Владичици; покушаји ове врсте су веома неуспели.

У поређењу са руским сам словенски богослужбени језик је знатно изражајнији и дубљи. Да бисмо се у то уверили довољно је да упоредимо само посланице светог апостола Павла на руском и у словенском преводу: колико је узвишен, дубок и близак оригиналу словенски превод, толико је, насупрот томе, неизражајан руски превод, који често замагљује оригинално мисао узвишеног Павловог учења.

Због свих ових разлога никако се не може пожелети да наше православно богослужење буде преведено на руски језик са словенског. Осим свих наведених аргумената ово се не би могло спровести без тешке саблазни за православне хришћане. Овакав превод може да доведе чак и до новог раскола и то већег од старог. Чак је и исправљање богослужбених књига које је обављено последњих година под надзором Светог Синода код многих чак и светских људи од укуса и љубитеља који цене православно богослужење изазвало много тешких недоумица и смутњи у савести. А шта би тек било приликом превода богослужења на руски језик? Ово би подигло на ноге све побожне људе, а нарочито прост побожни народ.

Али шта ипак да се учини како би наше богослужење постало ближе и приступачније схватању богомољаца? Пре свега, треба наставити са исправљањем његовог словенског превода што се сада и чини. Нека цело богослужење буде прегледано максимално умешно и опрезно како се са исправљањем грешака у преводу не би срзао сам стил текста са којима су се толико сродили љубитељи богослужења који га разумеју.

За домаћу и личну употребу веома корисно би било превести макар неке делове богослужења на руски језик, како би се коришћењем таквог превода могао боље схватити смисао словенског текста.

Даље, деца у разним школама уче стране језике и тек једно или двоје од стотине у животу заиста имају прилике да говоре на њима. Тим пре треба радити на томе да у наше школе обавезно буде уведена лектира на словенском језику, и то не само Јеванђеља, већ и Богослужења. Јер то је разговорни језик целе наше Цркве са Богом – како онда да га не знамо и не учимо ако људи са великим потешкоћама уче стране језике који никоме нису потребни? Осим тога овај језик представља корен свих наших словенских народних говора, и он све Словене уједињује у једну словенску породицу. Како можемо немарно, па чак и са презиром да се односимо према таквом језику?

На крају, треба организовати посебне часове богослужбеног језика са парохијанима. Ако би се они заинтересовали таквим послом колико би празног времена у народном животу тако било утрошено на нешто добро и узвишено. На оваквим часовима словенски језик могу да уче и да се упознају са богослужењем људи свих узраста и слојева. Уз постојање елана, ради спасења душе и подизања парохијског живота у парохији ће се увек наћи љубитељи који знају свој посао и који ће бити спремни да се са онима који то желе баве учењем словенског. А сву децу-ученике без изузетка обавезно треба навикавати на учествовање у богослужењу тако што ће учествовати у читању и појању, што између осталог, и сам народ толико цени и воли, када види своју децу како читају и поју у цркви на богослужењу.

Разуме се, и црквена и ванбогослужбена проповед мора да узме на себе задатак објашњења смисла богослужења и његових саставних делова, као и песама, нарочито оних које хрићане припремају за празник. Ма коју молитву и песму проповедник да узме у ту сврху – свака је неисцрпан извор за поуку. У међувремену ће на тај начин богомољци схватити и смисао песама, па ће се и сами заинтересовати учењем богослужења.

Дакле, не треба преводити наше православно богослужење на руски језик, већ треба, осим исправљања текста богослужбених песама проучавати и објашњавати богослужење приближавајући га схватању богомољаца и чинећи их свесним учесницима у њему.

(ГАРФ, ф. 3431, бр. 581, л. 110-111).

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 129-131)

Н.И. Тројицки, магистар теологије

Словенски језик као национално свештени језик

Из дискусије на саборној седници у вези са питањем богослужбеног језика

Да ли се може говорити против словенског језика у богослужењу? Како се испоставило, наши су се људи и – говоре... Али тако се може говорити или са злом намером или због неспоразума. Данас има и једног и другог. Међутим, за нас то није новост.

Словенство и његов језик су од давнина били подвргавани понижавању и прогонима; прогони су постајали све јачи, ширили су се, и на крају су у наше злосрећно време достигли своју кулминацију. Надамо се да се сви сећају како је на почетку овог рата Вилхелм са висине балкона Постдамског дворца пред гомилом изјавио: “Треба уништити Словене који имају способност да се брзо размножавају”... Изјава је злобна, дрска и цинична, и што је нарочито важно има корен у дубокој историји. Међутим, код нас није реч о читавом словенству, већ о словенско-руском племену: и ми сада не говоримо о читавом словенском језику, већ само о словено-руском и његовој важности данас када се одигравају непредвиђене ствари и поводом питања о словенском језику овде, на Сабору.

Код нас у Русији је одавно, прво као истиха и неприметно, са опрезом, али поступно и неповратно почело избацивање словенског језика – од његове форме, од писма. Као што је познато, чак и на самом почетку XVIII века штампа је још увек била опшгесловенска. Познати Леонтије Магницки своју прву руску “Аритметику илили числителницу” пише опремајући је пропратним моралним поукама и молитвеним закључцима (да ли је то требало или не – нека размисле потомци...) и 1703. године је штампа у Москви још увек црквенословенским писмом, - чак и аритметику. Међутим, словенско писмо се убрзо после тога замењује грађанским, уместо писма је шриф, односно уместо византијске азбуке појавила се латинско-немачка абецеда. Прва књига која је по налогу Петра I (наравно!) одштампана грађанским словима угледала је светлост дана 1708. године такође у Москви под називом “Обрасци како се пишу комплименти” (односно, обрасци за честитање празника и т.сл.). За “комплименте” и томе слична дела то

није страшно, вероватно да баш и одговара; али постепено је почело штампање грађанским словима и озбиљних књига, и књига духовне садржине. Међутим, ни сам словено-руски језик ни његова црквена азбука нису одмах предали своје позиције, нису их дали без борбе: штампале су се и књиге на словено-руском језику и мешовитим писмом – полуграђанским и полуцрквеним. М.В.Ломоносов пише трактат “О користи од црквених књига на руском језику” и доказује да се употребом нама коренски сродног словенског језика заједно са руским одбацују дивље и чудне речи, бесмислице, које нам долазе из туђих језика. Доказујући ово Ломоносов је упозоравао да “оне неприличности због немара читања књига црквених које нам се поткрадају неприметно, и изврћу лепоту својствену нашем језику, подвргавају овај језик свагдашњем мењању и паду.”

Почетком прошлог века настало је Библијско друштво, појавио се превод књига Светог Писма на руски језик. И ево појављује се Псалтир, књига коју толико воле побожни православни људи, одштампана не само у руском преводу, већ и грађанским писмом. Авај, јадни покушај се и показао као јадан... Слух и срце народа су одбацили ово издање: јер пажња благочестивих читалаца Псалтира пуна страхопоштовања није наилазила на звуке и називе које толико воли, чак ни њихов поглед није наилазио на свештени, тако леп и нарочито привлачан изглед црквених слова, - читаоци су одбацили грађанску “књижицу”, не дајући јој, као да јој ни не припада, свештени назив Псалтира.

1803. године Ал.Шишков издаје своје изузетно “Размишљање о старом и новом стилу руског језика” и у њему изјављује: Ако је Ломоносов тврдио да нам се услед немарног читања црквених књига неприметно поткрадају и изврћу лепоту својствену нашем језику бесмислице које нам долазе из туђих језика: онда “данас већ можемо да говоримо о томе да су нам насилно упале и преплављују наш језик као потоп земљу”... Зато њу Ал. Хомјаков, И. И К. Аксакови, Ив. и П.Кирјејевски и њихови други саподвижници штитећи све словено-руско за камен темељац јединства свих православних племена словенске васељене сматрали управо црквено-словенски језик.

...Свештеног словенског језика, чувара речи Божјих, као неког златног ковчега, нека се не дотакне рука прљавих – нека се не дрзне њен непријатељ да изопачи најдрагоценије наслеђе читавог словенског света.

(ГАРФ, ф. 3413, бр. 295, л. 1-3, 8).

(Преведено из књиге «Богослужебный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 132-136)

Из проповеди

Протојереј Валентин Свенциcki (1931.):

Питање које многима који сматрају да је словенски језик нешто застарело и преживело изгледа тако једноставно и јасно, и онима који сматрају да једноставно немамо храбрости да признамо очигледну истину да је боље молити се на свима разумљивом језику није тако једноставно. И такво његово решење ни издалека није истина већ најдубља заблуда. Богослужење треба да се обавља управо на словенском језику. Разлог за овакву тврдњу је јасан онима који питање не решавају на основу светских размишљања већ на основу духовног искуства. Ово духовно искуство је људима показало да разговорни

језик на којем се воде наши светски разговори пренет у богосужење повлачи за собом светске успомене и да се наша мисао која и без тога којекуда лута за време молитве и бави се својим светским пословима услед овог светског језика на богослужењу још више преноси у сферу светских брига.

Ово духовно искуство је даље показало да је словенски језик најсавршенији облик за изражавање молитвених стања.

У питањима вере није толико важан разум као свеукупност душевних сила које разумевају ове истине исто као што ни у молитви уопште није важан буквалан превод и знање сваке речи, већ пуноћа и савршенство језичке форме која смешта у себе целокупан садржај.

(Преведено из књиге «Богослужебный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 222).

Александар Камчатнов,
декан историјско-филозофског факултета
Православног Свето-Тихоновског Богословског института

Сакрални словенски језик у Цркви и култури

У Православној Цркви нема догматских и канонских забрана за богослужење на матерњем језику, и због тога не постоји ништа недопустиво у томе да се богослужење преведе и на руски језик. Међутим, *“све ми је слободно, али није све на корист; све ми је слободно, али све не иде на добро”* (1 Кор. 10, 23). Ове апостолске речи нас наводе да се замислимо над свим духовним последицама таквог превода.

Велики руски научник М.В.Ломоносов се вероватно први озбиљно замислио над улогом словенског језика у руској култури. У познатом Предговору “О користи књига црквених у руском језику” он ову улогу оцењује као веома благотворну: захваљујући словенском језику било је обезбеђено јединство руског језика и руске културе.

Као прво, словенски језик је успорио процесе дијалекатске диференцијације руског језика захваљујући чему “Народ Руски, који живи на великом пространству без обзира на велику удаљеност, свуда у градовима и селима говори језиком који сви остали могу да разумеју.” Укидање словенског језика као богослужбеног ће довести до тога да се уместо једног руског језика у богослужењу појаве различити богослужбени језици.

Као друго, словенски језик је успорио процесе историјског развоја руског језика захваљујући чему се “руски језик од Владимира до садашњег века, за више од седам стотина година није променио толико да не може да се разуме.” Словенски језик је представљао историјско сећање руске културе, обједињавао је генерације верника у једној молитви, васпитавао осећање родољубља. Постоји појам као што је “намољенаја икона”. Пред таквом иконом су хиљаде и хиљаде верника разних нараштаја узносиле захвалност, кајале се за грехове, изливале молбе. Православном срцу је нарочито болно када се уништи нека од таквих икона. Исто овако “намољен” је и црквенословенски језик. Зар укидање словенског језика неће повући за собом васпитање космополита који руску земљу неће доживљавати као свету земљу, као земљу светаца и мученика, већ као земљу која је погодна само за комунистичке или демократске експерименте?

Развијајући идеје М.В.Ломоносова треба рећи следеће.

Тврдње о.Александра Борисова о језику богослужења у књизи “Побелеле њиве” показују да он није свестан премиса своје свести. Он вероватно ни не подозрева да у основи његових тврдњи лежи теорија условности, конвенционалности језичког знака. Ова теорија се веома раширила по читавом свету и постала је у буквалном смислу речи предрасуда масовне свести интелектуалаца под утицајем лингвистичког учења швајцарског лингвисте Ф. де Сосира. Ово учење је настало као плод протестантског богословља које је психологизирало све духовне, интелектуалне и језичке појаве. Услед тога је створено површно схватање језика као нечег спољашњег и готово произвољног у односу на мисао и дух, као њихове словесне одеће која може бити оваква или онаква.

А православна теорија утврђује онтолошки статус језика: “*В начале бе Слово, и Слово бе к Богу, и Бог бе Слово*” (Јн. 1, 1). Језик је језик самог Бога и света, а поједини људски језици јесу наследници божанствених и космичких енергија, средина у којој долази до сусрета човека са Богом и светом. По Божијем Промислу се десило тако да је у Руској Православној Цркви и руској култури наследник божанствених енергија и средина богоопштења постао словенски језик. У овоме је његова вредност која се ничим не може заменити. Словенски језик јесте словесна икона, чији је “иконописац” Дух Свети. Неко може рећи: Ако Дух дише где хоће, зашто Он не може да дише и у руском језику? На овај аргумент се може одговорити: Тако се десило у Предању Руске Православне Цркве, тако је устројена наша језичка свест, о чему је пре готово двеста година писао А.С.Шишков. “Када,” пише он, “чујем: “Се Жених грјадет в полунощи,” видим Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа; а када чујем: “Где Женик долази у поноћ” – никаквог Христа ту не видим.”

Да ли ово што је речено значи да је црквенословенски језик сакрални језик? Осуда тријезичне јереси строго говорећи означава само то да нема и не може бити ограничења на број језика који су у стању да изразе Богом откривену истину. Међутим, језик који ју је заиста изразио самим тим постаје свештен. И треба рећи да се такви језици увек у већој или мањој мери разликују од разговорног језика народа.

Словенски језик, као што је већ речено, јесте наша словесна икона и због тога чување словенског језика треба да постане правило Руске Православне Цркве. Ово се догматски може образложити исто као и иконопоштовање: као што се тамо не клањамо даскама и боји, већ у видљивом лику поштујемо невидљиви Прволик, тако се и овде не клањамо звуковима и граматичким облицима, већ се у обличју онога што чујемо поклањамо Првообразу Који се не чује.

Свако ко је темељно проучавао историју руског књижевног језика зна да је он настао захваљујући томе што је на благородни божанствени корен словенског језика био накалемљен изданак руских речи које су у ствари биле “и саме по себи изобилне” (Ломоносов). Словенски језик је лоза, а руски књижевни језик је грана накалемљена на лозу и ова грана је дала обилне плодове старе и нове (класичне) руске књижевности. Велик је и моћан језик руске књижевности, али не треба заборавити да је велик и моћан захваљујући свом корену.

Лењиновим декретом црквенословенски језик је престао да буде предмет у школама. Одрасле су генерације које нису знале овај језик. И тада је постало јасно да језик није просто средство за људску комуникацију, чак и ако је најважније средство за ту комуникацију; постало је јасно да је он средина богоопштења. Уништавање ове средине је било саставни елемент општег ђаволског плана који је укључивао у себе уништавање

икона, рушење храмова, односно свега онога уз помоћ чега је православни хришћанин навикао да општи са Богом. Када је ова средина била уништена испоставило се да људи, а нарочито деца немају орган за примање божанствених енергија, наступила је глувоћа за божанствено, у светској буци речи људи просто нису имали чиме да чују глас Божји.

Одсецање словенског језика је у потпуности променило језичку ситуацију: нестао је свештени језик – и променила се хијерархија језичких вредности, померили су се сви акценти и пропорције. Оно што је раније притајено чучало у језичком подземљу и плашило се да изађе на свет сада дрско пара очи и уши: нема свештеног – и човек нема више чега да се стиди. Примере оваквог демонског хаоса сви могу да виде и да чују: одвратне псовке су постале уобичајена појава не само на улици већ и у књижевности. Главно и најужасније се састоји у томе што ове псовке, масни вицеви, вулгарне анегдоте, жаргон сваке врсте, дрско исмевање свега и свачега – све то покушава да се уведе као норма језичке употребе. С времена на време ревнитељи чистоте руског језика покушавају да се боре са овом језичком прљавшином, али готово увек безуспешно: грана која је одсечена од лозе сахне и дивља. Уместо великог и моћног руског језика код нас је постепено створен убог “совковиј” новојаз⁷ чијим ремек-делима човек може да се наслађује отворивши број “Московског комсомолца” и томе сличних издања.

Сада се са горчином може рећи да у Руској Православној Цркви има свештеника који избацују црквенословенски језик из богослужења. Словенски језик се лишава свог последњег убежишта – храма. Заиста, дело Лењина напорима оваквих свештенослужитеља живи и побеђује. Размотримо основни и једини аргумент присталица овакве новине: словенски језик је неразумљив! Нема сумње да овај аргумент представља израз буржоаског, малограђанског захтева: учините тако да мени буде zgodно! Неразумљивост словенског језика је углавном привидна и жалбе на његову неразумљивост разобличавају хришћанина као лењог слугу који није желео да уложи ни мало напора да стекне благо.

Међутим, не може се не признати да језик словенског превода није апсолутно беспрекоран. Проучавање историје словенског превода Светог Писма показује колико много напора су улагали стари словенски преводиоци и редактори како би словенски текст био максимално изражајан и близак оригиналу. Међутим они су, авај, понекад жртвовали дух буквално се држећи слова, тако да је смисао Светог Писма постајао нејасан. Као што рестауратор скида касније наслаге и открива првобитни предиван лик тако и археограф може да покаже какав је био текст неке књиге у ово или оно време. Нажалост, код нас нема научно-критичког издања словенске Библије и других књига. У XIX и почетком XX века овај посао су започињали истакнути филолози као што су И.И.Јевсејев, А.В.Михајлов, Г.А.Воскресенски. Овај рад је требало наставити, јер се само на темељу научно-критичког издања Јеванђеља, Апостола, и других библијских и богослужбених књига може иоле основано говорити о усавршавању словенског језика.

На основу изложеног може се закључити следеће:

1) словенски језик је словесна икона; он као такав мора бити признат за светињу Руске Православне Цркве исто као многи храмови и иконе;

2) чување словенског језика мора да постане правило Руске Православне Цркве; догматске основе за то су у суштини исте као и за иконопоштовање;

⁷ “Совковиј” новојаз јесте нови језик који се односи на период Совјетског Савеза. Овде је истовремено у питању игра речи, јер реч “совок” значи ђубровник.

3) треба да се настави научно истраживање историје словенске Библије и њено критичко издавање ради основаних предлога за усавршавање језика превода;

4) треба проширити издавање књига на словенском језику, при чему их треба издавати са лингвистичким коментарима, али без паралелних превода (осим наставних текстова) штампајући их старом ћирилицом, а не грађанским писмом (словенски текстови одштампани грађанским писмом остављају исти утисак какав би остављао иконостас на којем би уместо икона биле њихове црно-беле фотографије).

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 227-232)

Академик Д.С.Лихачов

Руски језик у богослужењу и богословској мисли

Није први пут да се поставља питање превођења богослужбених текстова на свакодневни руски језик. Основу за то у очима присталица таквог превођења представља потреба да се богослужење учини разумљивијим. Такви покушаји су нарочито чести били после револуције за време покушаја државе да потчини Цркву, што је довело до појаве разноврсних обновљенческих “црвених” и осталих црквених друштава. Народ тада није прихватио богослужење на руском језику. Обновљенческе цркве су биле празне...

“Неразумљивост” богослужења се не састоји само у језику. Богослужење је заправо неразумљиво онима који не знају основе православног учења. Човек који жели да долази у цркву треба да се упозна управо са учењем Цркве, а “неразумљивост” језика је другостепена ствар. Савладавање препрека у погледу разумевања језика није тешко (то није латински језик у католичком богослужењу).

“Неразумљивост” богослужења ће постати још већа ако његов језик постане разговорни (свакодневни, малограђански) језик који не поседује све богословске нијансе у свом речнику, који је лишен традиционалних фразеологизама. И то баш онда када постоји близак језик који поседује хиљадугодишње искуство молитвене, богослужбене, богословске употребе. “Господи, помилуј” и “Господе, опрости” имају различито значење.

Дакле, моје прво неслагање са превођењем богослужења на руски језик се састоји у томе што уз такав превод ни богослужење ни богословска мисао неће постати нимало разумљивији, а постојећа традиција ће се прекинути. И за малограђанина ће “неразумљивост” богослужења умногоме представљати још већи проблем.

Неки тврде: “Ево, ја сам свратио у цркву и слабо сам разумео о чему се тамо певало и говорило.” Али када човек покушава да схвати смисао службе он можда по први пут чини духовни напор. Одакле такав захтев да Црква иде на уступке малограђанину? Не треба Црква да се клања малограђанину, већ малограђанин Цркви.

Међу “помоћним” аргументима у корист превода богослужења на свакодневни руски језик наводи се и следећи: “У католичкој цркви су се одрекли латинског језика.” Али засад још не можемо да судимо да ли је ово дало добре резултате. Јер латински је имао, а делимично и данас има суштинску улогу у западној култури, у западном образовању, и он је све до наших дана давао свакоме могућност да чита и схвата све

(независно од матерњег језика) латинске ауторе пошто је био језик јуриспруденције и медицине помажући општењу научника западних земаља итд.

А у суштини, да ли је за нас у решавању овог питања важно баш католичко искуство? Превод католичког богослужења на националне језике је већ сада довео до неких негативних резултата и у црквеном и у светском нивоу образованости. Ово су запазили предавачи многих факултета.

Кажу: “Црква ће са преводом на националне језике постати демократскија, ближа националној култури.” Нећу наводити примере: они су свима пред очима. А и “демократизам” нам није увек на корист. Тако су се Бугари још више удаљили од Срба, а Срби од Бугара услед преласка на националне језике у богослужењу.

Међутим, заједничка молитва је веома важна. Веома је важан заједнички језик молитве. Јединство језика богослужења је уједињавало православне Словене, као што их је уједињавало јединство језика писмености. Док је богослужење вршено на црквенословенском језику исте књиге су биле доступне Словенима Балканског полуострва, и Србима, и Украјинцима, и Белорусима и Русима.

Дакле, црквенословенски језик је имао и данас има (иако у мањој мери него раније) уједињујућу улогу. У Русији (и делимично у другим словенским земљама) црквенословенски језик је уједињавао културу не само по хоризонтали, већ и по вертикали: културу прошлих векова и културу новог доба, чинећи разумљивима високе духовне вредности, које су представљале живот Русије у току првих седам векова њеног постојања, обједињавајући Русију, Украјину и Белорусију. Ово је допринело очувању самосвести Руса који живе на територији других држава и сада обједињује Руску Зарубежну Цркву са Мајком-Отаџбином.

То је важно истаћи тим пре што је Русија била земља високе књижевне културе. Као што је јасно сада, после откривања “берестјаних грамота” она је била земља изузетно широке писане културе. Натписе су имале све културне вредности: иконе, црквени сасуди, велелепне фреске у храмовима, одећа (нарочито везена, одејанија итд). Данас, када смо пали у културно сиромаштво то нарочито треба да нас се дотиче и ми обавезно треба да сачувамо своју везу са прошлошћу! Имамо величанствену писменост и књижевност: дела митрополита Илариона, Кирила Туровског, Серапиона Владимирског, митрополита Алексеја, Јермолаја-Еразма, Нила Сорског, Максима Грка и стотине других у чијој мудрости можемо да будемо заједничари захваљујући слободи научне штампе и таквим зборницима као што су већ издати “Споменици књижевности Старе Русије” и “Библиотека књижевности Старе Русије” која се сада издаје (први, четврти и пети том су већ изашли). Захваљујући текстовима издатим паралелно на староруском и савременом руском језику можемо да оценимо необичну лепоту језика Цркве, језика духовне културе.

Ако се одрекнемо језика који су тако добро познавали и користили у својим делима Ломоносов, Державин, Пушкин, Љермонтов, Тјутчев, Достојевски, Лесков, Толстој, Буњин и многи-многи други, губитак у нашем разумевању руске културе с почетка века ће бити ненадокнадив. Црквенословенски језик је стални извор за разумевање руског језика и чување његовог речничког фонда, а такође за снажно доживљавање емоционалног звучања руске речи. То је језик племените културе: у њему нема прљавих речи, на њему се не може говорити грубим тоном, не може се псовати. То је језик који претпоставља одређени ниво моралне културе. Црквенословенски језик је, дакле, значајан не само за разумевање руске духовне културе, већ има и велики образовни и васпитни значај.

Одрицање од његове употребе у Цркви и учења у школи ће довести до даљег пада културе у Русији.

Руски језик се “чисти” и оплемењује у Цркви. Да, Јеванђеље треба да се проповеда на свим језицима. У издањима где се оно штампа паралелно на црквенословенском и руском језику прецизира се смисао појединих израза, објашњава се значење сваке речи. Руски језик нико не истерује из Цркве, али речи упућене Богу, Мајци Божијој и светима треба да буду слободне од свакодневице, не треба да долазе у додир са псовкама и вулгаризмима.

Уверен сам да је неопходно сачувати верност овом споју два блиска језика, који су историјски стално долазили у додир у летописима, у посланицама Цркве и патријараха, у беседама патријараха и других јерарха Цркве народу, у проповедима (чији број у Цркви стално треба да расте).

(“Препород”, 1998.)

(Преведено из књиге «Богослужбный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 276-279)

Николај Каверин

Други Ватикански сабор и богослужбене реформа

Кад се говори о проблему богослужбеног језика мора се обратити пажња на Други Ватикански сабор Католичке цркве који је одржан од 1962. до 1965. године. Сабор који је сазвао папа Јован XXIII и наставио његов наследник Павле VI је прогласио идеју “aggiornamento” (“осавремењивања”, “обнављања” Цркве) и спровео је у живот револуционарне литургијске и канонске реформе услед чега је у оквиру Римокатоличке цркве дошло до изузетно дубоке кризе: храмови у традиционално католичким земљама Западне Европе су постали празни, завладао је дух посветовњачења, секуларизације, који је у потпуности потиснуо остатке раније латинске црквености. Огроман број католичких свештеника и монаха се после Другог Ватиканског сабора одрекао свештенства и монашких завета. Истовремено је приметан оштар заокрет ка модернизму у богослужењу, ка протестантизму и свеобухватном екуменизму у савременом либералном католичком богословљу, религиозна равнодушност, при чему се у другим правцима, па чак и религијама признаје постојање спасоносне благодати; долази до зближавања са јудаизмом...

Насупрот очекивањима отаца Другог Ватиканског сабора све ове либералне “велике реформе” – покушаји да се у учење Католичке цркве унесу елементи протестантизма и идеологија прогреса и масонског “Просвећења”, адогматизам – одгурнули су верујуће католике од цркве, посећеност храмова је изузетно опала.

Тема Другог Ватиканског сабора нас занима зато што се на овај сабор, на његове обновљенческе одлуке стално позивају црквени реформатори у Русији који отворено рачунају на сличан “ађорнамент” у Руској Православној Цркви (односно на посветовњачење Цркве, на продор идеја црквеног модернизма у њу). Сам циљ савременог обновљенчества се у суштини своди на реформисање наше Цркве по западним обрасцима

како би се угодило духу овога света: пошто је цео хришћански свет већ одавно кренуо путем црквених реформи, време је да се призна да су оне потребне и код нас. О овоме треба говорити зато што данашњи обновљенци активно учествују у екуменистичким контактима и то пре свега са католицима.

Као што сами католици признају, најпогубнија последица Другог Ватиканског сабора је постала богослужбена реформа из 1969. године, коју је спровео папа Павле VI. Ватикански сабор је дозволио да се традиционалне латинске мисе преводе на националне језике под контролом локалне епископске конференције, и да се стари богослужбени текстови замене новима, што се у пракси и остварило у току наредних 10-15 година у свим католичким земљама. Услед тога многи католици који су били навикли на традиционални латински у богослужењу су указивали на губитак сакралног молитвеног језика богослужења, а увођење у праксу нових превода мисе и напуштање латинског језика на којем су се људи молили у богослужењу вековима, не само да није довело у католичке храмове нове људе, већ је учинило да огроман део сталних парохијана за које је латински језик означавао наследност традиција и старе културе Римске цркве престане да долази у храм. Тако на пример на недељној миси у познатој огромној париској цркви Нотр Дам нема више од 12-15 парохијана. У неким земљама древни храмови и кирхе се продају и претварају у кафиће и слична места за разоноду, јер просто нема за кога да се служи миса у њима.

Богослужбени модернизам је довео до тога да се мисе често служе уз гитару, у рок-ритмовима уз минимум традиционалних богослужбених одежа свештеника.

Само богослужење не само да је било просто скраћено (савремена миса траје четрдесетак минута, а понекад и краће: у базилици светог Петра у Ватикану миса траје свега 17 минута), већ је прерађена управо тако да више личи на протестантску службу. Управо, ређе се помињу свеци, од којих су многи једноставно избачени из католичких црквених календара (међу њима су и неки свеци Древне Цркве), под изговором да се њихова житија не могу сматрати поузданим (на пример, свети великомученик Георгије Победоносац, свете великомученице Варвара и Катарина и др.). Вечерња и јутрење пре мисе се не служе. Постови су у савременој католичкој цркви практично укинута: од католика се сада захтева да посте само један дан у години – на Велики Петак.

Свештеник за време обављања новог чина мисе стоји иза уздигнутог престола лицем окренут ка народу по узору на протестантске скупове: свештеник и мирјани као да представљају круг равноправних саслужитеља у литургији. Раније, у традиционалној латинској миси свештеник је стајао, као и у православној Цркви леђима окренут народу, као посредник између Бога и верника. Из многих католичких храмова су избачене старинске статуе и иконе. Чак и у католичкој Италији постоји непоштовање, немаран однос према многобројним светим моштима. После Другог Ватиканског сабора исповест је у католичким храмовима одвојена од причешћа услед чега је исповест почела да ишчезава из парохијске праксе. Богослужење се “хуманизовало”, акценат се не ставља на Богоопштење, већ на међуљудско општење чланова општине.

Све ове модернистичке богослужбене реформе у Католичкој цркви су се објашњавале “мисионарским циљевима”, тежњом да се служба приближи народу, враћањем древној пракси Цркве. Приметићемо да исте ове аргументе наводе и обновљенци, како савремени, тако и они од пре 80 година, ради оправдања својих литургијских реформи.

Управо литургијско обнављање које је до непрепознатљивости изменило католичко богослужење после 1969. године је у Римокатоличкој цркви изазвало раскол који је повезан са именом француског надбискупа Марсела Лефевра (†1991.). Традиционалистички настројено католичко свештенство предвођено надбискупом Лефевром није прихватило “обновљенческе” реформе Другог Ватиканског сабора, који је прекинуо хиљадуипогодишњу традицију западног латинског богослужења. Лефевр се активно залагао за чување традиционалног учења и богослужења, наступао је против недопустивости модернизма, литургијских реформи, а нарочито против превода богослужбених текстова са латинског. Надбискуп Лефевр је Ватикански сабор и све што је из њега поистекло недвосмислено окарактерисао као “црквену СИДУ”. Лефевр је сматрао да се после допуштања употребе разних канона мисе у литургијској пракси, већ због саме варијативности и анархичне могућности да се од читавог мноштва текстова бира “оно што се човеку више свиђа” нарушава однос страхопоштовања према Богослужењу као Божијој институцији. Немогуће је дубоко променити “закон молитве”, а да се уједно са тим не реформише и “закон вере”.

Године 1970. надбискуп Лефевр оснива “братство светог Пија X” (Папа Пије X је у католичком свету између осталог познат по својој енциклици из 1907. године против црквеног модернизма и обновљенчества како у философији тако и у религиозном животу, богословљу, критичком правцу проучавања Библије и црквене историје). Католички свештеници који су улазили у састав “братства светог Пија X” су служили по древном латинском обреду одбацујући нове редакције мисе. 1974. године надбискуп Лефевр отворено осуђује неомодернистичку и неопротестантску позицију Рима после Другог Ватиканског сабора.

Ватикан одмах узвраћа истом мером: исте ове 1974. године “братство светог Пија X” се распушта, а 1976. године папа Павле VI забрањује надбискупу Лефевру да рукополаже, а затим следи забрана да служи. Међутим, за време следећег “најлибералнијег” папе Јована Павла II “реформисани католицизам краја нашег века се показао као трпељив према сваком и свачем, само не према оним католицима који су с правом ставили под сумњу делотворност “великих реформи” Другог Ватиканског сабора: 2. јула 1988. године надбискуп Марсел Лефевр је изопштен из Католичке цркве. Карактеристично је да су лефевристи пошто су били доследни традиционалисти осим богослужбеног модернизма Другог Ватиканског сабора одбацили и екуменизам, посебно зближавање са протестантским конфесијама за рачун уступака на широком фронту.

У писму новинама “Православна беседа” руски католик Димитрије Пучкин упозорава православне на опасност од црквеног либерализма, проглашеног на Другом Ватиканском сабору: “Чувајте се екуменизма и модернизма у свим облицима и видовима!” Јер “сличне реформе могу са временом бити спроведене и у Православној Цркви... Мислим,” пише Д.Пучкин, “да ће се ако православне црквене власти не предузму строге мере према онима који се залажу за било какве литургијске новине с православним богослужењем десити исто што и са католичким – нека нова варијанта “1969. године” (сигурно лукавија са дужим умерено-прелазним периодом)”.

Очигледно је да је стара црквена католичка традиција данас много ближа позицији Православне Цркве него “отворени”, “другарски према свим хришћанима” реформисани католицизам.

Дакле, видимо да богослужбене и еклесиолошке новине, проглашене на Другом Ватиканском сабору овако или онако избијају на површину и у делатности савремених обновљенаца у Русији.

Као што потпуно тачно истиче свештеник Максим Козлов, “приликом пажљивог проучавања материјала Другог Ватиканског сабора и недавно објављених одредаба Помесног Сабора из 1917-1918. године појављује се неочекивано мноштво паралела. Зато мислим да када се данас све чешће срећу позивања на Сабор 1917-1918. године као на нешто безусловно позитивно у нашем црквеном животу треба да се замислимо да ли је то заиста тако. Јер није случајно на путевима Промисла Божијег Руска Православна Црква усвојила само једну одлуку Сабора 1917-1918. године. То је одлука о поновном успостављању институције Патријарха. Ми наравно, можемо да говоримо о томе да су се касније променили историјски услови, али као црквени људи морамо да схватимо да вероватно ствар није само у промени историјских услова...”

Потпуно је природно што је Ватикан заинтересован да се либералне реформе, сличне онима које су прихваћене на Другом Ватиканском сабору, догоде и у Православљу, пре свега у Руској Цркви, иначе би зближавање реформисаног католицизма и Православне Цркве било веома проблематично. Ово одлично схватају и обновљенци склони католицизму у Русији позивајући на хитне реформе “застарелог Православља”, и пре свега на литургијске реформе по узору на Други Ватикански сабор.

Шпански свештеник-језуита Мигуел Аранц који је 70-их година на позив лењинградског митрополита Никодима (Ротова) држао предавања у Лењинградској Духовној академији у католичком веснику “Истина и живот” пише: “На Истоку је, наравно сазрела потреба да се изврше литургијске реформе”. Литургијске реформе, пре свега што скорији прелазак са црквенословенског језика на руски у богослужењу саветује Руској Цркви и католички свештеник цркве при амбасади Немачке у Москви Е.Х.Зутнер, који држи лекције нашој Цркви: “Православна Црква ће тек тада бити заиста верна свом Црквеном Предању када почне, тамо где то још није учињено, да прелази у богослужењу од застарелог језика на савремени”. Дакле, као што видимо савремени обновљенци налазе у “браћи-католицима” истомишљенике по питању реформисања “застареле Православне Цркве.” Није случајно да су се руски католици, не кријући свој непријатељски однос према Московској Патријаршији, солидарисали са круговима обновљенаца чији представници редовно објављују текстове у католичким издањима на руском језику, наступају у радио емисијама “Хришћанског црквено-друштвеног канала”, који се финансира из католичких фондова. Па и неки захтеви реформи богослужења за које се обновљенци залажу потичу из савременог реформисаног католицизма или из грчко-католичког унијатства: необавезност исповести пре причешћа, отворене царске двери и ниски иконостас, читање јевхаристијских молитава наглас, општеномодно појање целе литургије – све су то атрибуту унијатског богослужења.

Реформе су такође условљене и црквено-политичким циљевима паписта: јер је задатак Ватикана (несумњиво и њихових “православних” другара) цепање јединствене Руске Цркве, а њене западноукрајинске и руске епархије, уз све остало повезује управо црквенословенски језик. Стога се римокатолици као и обновљенци боре за “русификацију” православног богослужења у Русији, а у Украјини за коришћење “мове” у богослужењу, како би се у Русији и у Украјини служба обављала на разним језицима. Ово има за циљ, одвајање Украјинске Православне Цркве од Мајке – Руске Цркве. Истим путем укидања црквенословенског језика као повезујућег фактора јединства Православне

помесне Цркве Московске и Кијевске Русије и Белорусије католици маштају да доведу до неповратне и вешгачке поделе јединствене руске нације.

(Преведено из књиге «Богослужебный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 205-214)

Михаил Кригер

У чему се састоји опасност од библијских друштава

Године 1990. у Москви је обновљено Руско Библијско друштво (РБД). Реч “обновљено” је у овом случају потпуно умесна зато што је РБД у Русији постојало од 1812. године (од 1826. године под разним називима), а своју делатност је прекинуло после револуције 1917. године. Ако не у организационом онда у идеолошком смислу извесну сличност са РБД има ранија Лењинградска Библијска група. Она је створена 1969. године на иницијативу познатог екуменисте митрополита Лењинградског Никодима (Ротова). Већ тада су биле успостављене везе са екуменистичким Међународним Библијским друштвом (МБД), које је крајем шездесетих година приступило стварању нове Библије која би задовољавала не само све многобројне хришћанске “цркве” и секте, већ и антихришћанске, а нарочито јудаизам. Већ седамдесетих година заједно са католицима и протестантима биле су преведене књиге Старог Завета са јеврејског текста уз поштовање јудаистичких средњовековних тумачења.

Садашње РБД је ванцрквена полупротестантска организација и у суштини представља филијалу Међународног Библијског друштва. Иницијатори обнављања РБД су следбеници и ученици протојереја Александра Мења који су са временом постали познати као “ревнитељи обнављања” Православне Цркве. Први председник РБД је био један од покровитеља јереја-обновљенца Георгија Кочеткова - С.С.Аверинцев. На овој дужности председника РБД га је заменио старешина храма Козме и Дамјана у Столешњиковој улици јереј Александар Борисов. У састав РБД ушли су игуман Инокентије (Павлов), јереј Георгије Чистјаков, вођа баптиста пастор А.И.Бичков (потпредседник РБД) и низ светских лица укључујући и католике и протестанте.

Три основна смера екуменистичке пропаганде су мисионарско, просветитељско и ванцрквено ширење Светог Писма. За непуну десет година они су добили организационе јединице, финансијску подршку из иностранства и подршку одговарајућих извршилаца обновљенческог усмерења. Преко екуменистичког “Хришћанског црквено-друштвеног радио-канала” ови “просветитељи” потпуно отворено врше антиправославну пропаганду. Предајући у различитим школским установама – школама веронауке, средњим школама и на универзитетима, пре свега на отворено унијатском Библијско-Богословском институту светог апостола Андреја они усађују младом нараштају своје идеје, а кријући се иза издавања Светог Писма објављују нове преводе Новог Завета, часописе “Свет Библије”, “Странице” (издање Библијско-Богословског института), шире издања МБД. Екуменистички преводи Библије и даље излазе, а шире се преко мреже Библијских друштава које покривају читаву земаљску куглу.

1. Црква о Светом Писму и светом предању

Тешко је замислити да ширење Библије, ово у суштини свето дело, може да постане страшно оруђе у борби против Цркве Христове. Делатност Библијских друштава код малог броја људи изазива подозрење, већина је сматра апсолутно безопасном па чак и корисном И вода је безопасна и корисна, али није нимало свеједно да ли је човек пије из чистог или из прљавог извора. Библијска друштва (Америчко, Британско и др.) су настала у протестантској средини где се Свето Писмо сматра јединим ауторитетом у питањима вере, и преувеличана пажња према библистици је повезана са негирањем Светог Предања. Православна Црква учи да нам је Божанствено Откровење дато у Светом Писму и у Светом Предању, које је са њим у потпуном складу и које има једнак значај као и Писмо. О томе се говори и у “Православном катехизису”: “Од Адама до Мојсија није било светих књига. Сам Господ наш Исус Христос Своје божанствено учење и правила није ученицима предао књигом, већ Својом речју и примером. На исти начин су првобитно и апостоли ширили веру и утврђивали Цркву Христову.” Зато је апостол Павле писао Тимотију: “*О Тимотије! сачувај што ти је предано, клони се поганијех празнијех разговора и препирања лажно названог разума*” (1 Тим. 6, 20).

Тврдње Библијских друштава о томе како се надају да ће се народи уз помоћ Библије обратити Христу се у најбољем случају могу сматрати за мишљење које спада у ред машгарија, а у најгорем – у злочин са предумишљајем. Веома познати архипастир Православне Цркве са почетка XX века Преосвећени Никон (Рождественски) је Библијским друштвима свог времена посветио читав чланак под називом “Мач са две оштрице”. Он у њему пише: “Ради се о томе што је Друштво пред себе ставило задатак ширења искључиво Речи Божије, Светог Писма, не допуштајући да се кроз њихове књигонше шире било каква, чак ни од стране Цркве одобрена тумачења Речи Божије. Овакво једнострано постављање ствари нимало не одговара нашем православном схватању овог, у суштини светог посла. Још је, на пример, апостол Петар приметио да у Посланицама апостола Павла “*имају неке ствари тешке разумјети, које ненаучени и неутврђени изврћу, као и остала Писма, на своју погибао*” (2 Петр. 3, 16). Исти овај апостол хвали верне за то што се обраћају Речи Божијој “*као свјетилу које сија на тамном мјесту*”, али их ипак упозорава да “*ниједно пророштво књижевно не бива по своје казивању*” (руски текст гласи: *ниједно пророштво у Писму не сме човек сам да тумачи*) и да то треба знати пре свега (2 Петр. 1, 20). Реч Божија, по сведочанству апостола Павла, јесте мач духовни који је притом “оштрији од сваког мача са две оштрице” (Јевр. 4, 12). Онај ко зна да рукује овим мачем побеђује непријатеље свога спасења, а ко њиме не уме да рукује онако како треба лако може да нанесе штету својој души. Увек морамо имати на уму да ово оружје често користе и наши непријатељи – ђаво и његове верне слуге, разни лажни учитељи...

Све јереси, сва лажна учења и расколи су настали зато **што људи нису схватили истински смисао Светог Писма**. Човек прочита неко место у Светом Писму и почне да га тумачи на свој начин, како му падне на памет, погрешно у свом тумачењу, а онда се одвоји и од јединства Цркве Божије, постане јересијарх... Шта да радимо како не бисмо грешили у разумевању Светог Писма? Како да научимо да владамо мачем са две оштрице? Пре свега запамтимо да се не спашавамо сами по себи, да се не спашавамо као појединци, као људи који имају непосредан приступ свом Спаситељу, већ само као чланови Његовог Тела – Цркве, спашавамо се у Цркви и кроз Цркву... Црква и само она јесте “стуб и

утврђење истине” (1 Тим. 3, 15), у њој је од Бога установљено свештенство, у њој су све од Бога дате тајне, она је чуварка Светог Предања и непогрешиви тумач Речи Божије. “Да ли желиш да се спасиш?” поучава светитељ Јован Златоуст, “Буди у Цркви и она те неће издати. Црква је ограда: ако си унутар ове ограде неће те дирнути вук, а ако изађеш из ње звер ће те шчепати.” Не заборави: “Коме Црква није Мати,” говори светитељ Кипријан (Картагински) “њему Бог није Отац...”

У овом поучном општем правилу или догми спасења већ се садржи и одговор на питање: шта да чинимо да не бисмо погрешили у разумевању Светог Писма? Чвршће се држимо учења и руководства Мајке Цркве; када наиђеш у Речи Божијој на нешто што не разумеш немој тражити објашњење у свом мудровању, нити у мудровању самозваних тумача Светог Писма којих данас има тако много, већ тамо где ти заповеда Света Мати твоја – Црква Православна да га тражиш.. Света Црква је на Шестом Васељенском Сабору донела изричиту одредбу: “Ако се буде изучавала реч Светог Писма нека се она не објашњава другачије већ онако како су изложили светила и учитељи Цркве – богоносни оци” (правило 19).

Оно што је у живом човеку сећање у Телу Цркве је Предање: то је живи глас Небеске Цркве, који увек пребива у благодатном општењу са земаљском Црквом. Руководити се само својим мишљењем у тумачењу Речи Божије одбацујући Предање значило би исто што и изгубити сећање у свом личном животу, заборавити своје лично искуство, све лекције из прошлости...

Оно што је архиепископ Никон рекао о Библијским друштвима помаже нам да схватимо у чему се састоји њихова саблазан: по називу и привидној делатности они многе могу да обману, јер је и једно и друго повезано са извором хришћанског учења – Речју Божијом коју православни људи дубоко поштују. Међутим, сва ванцрквена тумачења и преводи Светог Писма претварају свето дело у светојрдно и антихришћанско.

Свете књиге Старог Завета које су древни Јевреји називали Закон и Пророци или Свето Писмо у једну књигу је сакупио благочестиви и учени свештеник Старозаветне Цркве Јездра у V в. пре Р.Х. Први превод са старохебрејског на грчки језик начинила су у Египту за време цара Птоломеја 274. године пре Р.Х. седамдесеторица тумача, односно преводилаца које је Велики Синедрион позвао из свих 12 колена Израилевих. Међу њима је био и свети Симеон Богопримац. Овај превод, плод саборног подвига читаве Старозаветне Цркве, који су Грци назвали Септуагинта или текст Седамдесеторице тумача, за православне хришћане је постао најауторитетније излагање Светог Писма Старог Завета, како по саставу књига (канону) тако и по тексту. Овај превод је за будуће хришћане сачувао Свето Писмо у свој његовој чистоти, зато што је био начињен у време када је, по речима светитеља Филарета Московског, “јеврејски народ још увек био народ Божји и када Јевреји још нису имали разлога да прекрајају и изврћу истински смисао светих књига неправилним преводом”. Разлози који су утицали на извртање превода појавили су се након тога што Јевреји нису признали Исуса Христа за Сина Божијег. За њих је Господ наш Исус Христос рекао: “*Моја Ријеч нема мјеста у вама. Ја говорим што сам видио од Оца Својега, и ви, дакле, чините што сте видјели од оца вашег*” (Јн. 8, 37-38). “*Вама је отац ђаво,*” рекао је Господ. А ђаво, “*кад говори лаж своје говори, јер је он лаж* и *отац лаж*” (Јн. 8, 44).

Тако да је “библијска ствар” у оном сумњивом и штетном значењу које стиче када се њоме баве људи “*који имају изглед побожности, а силе њезине су се одрекли*” (2 Тим. 3, 5) започела много пре протестаната и није потекла у хришћанској средини већ у

антихришћанској: Реч Божију Јевреји више нису могли да приме. Фарисеји и књижевници су разапели Месију, Сина Божијег и били су принуђени да лажно тумаче смисао пророчанстава о Христу како би се оправдали – почели су “да говоре своје”, да лажно тумаче Стари Завет. Од ових тумачења рабини су саставили Талмуд, а затим тумачења Талмуда итд. и постепено су уместо Петокњижја потурили Талмуд.

Крајем I и почетком II века после Р.Х. скуп јеврејских рабина у граду Јамнији у Палестини је утврдио списак канонских, односно по њиховом мишљењу заиста светих књига, а оне које нису ушле у њега је прогласило за неканонске. Тако се појавила разлика између јеврејског канона и Септуагинте која је садржала књиге које су за свете признали сами Јевреји много пре Р.Х. и књиге које су се појавиле после превода Седамдесеторице на арамејском и грчком језику (Књига Премудрости Исуса сина Сирахова, 2. и 3. Књига Макавејаца). Треба знати да Библијска друштва канону Седамдесеторице претпостављају пре свега јеврејски канон. Али у Новом Завету Христос Спаситељ и апостоли наводе, иако не цитирају тачно места, речи и слике из књига које су Јевреји и протестанти одбацили (из Књиге Товит, Исуса сина Сирахова, Премудрости Соломонове, Књиге пророка Варуха). “Друга глава Књиге Премудрости Соломонове тако пророчански јасно говори о Христовим страдањима,” пише у свом чланку “О Светој Библији” епископ Натанаил, “да се може посумњати да је управо ова околност била разлог због којег су рабини у Јамнији одбацили ову књигу.”

Рабини су утврдили канон Старог Завета, а њихови следбеници, протестанти су касније решили да “поправе” и новозаветни канон. Они су подвргли сумњи књигу која им није одговарала у Новом Завету – Посланицу апостола Павла Јеврејима. Међутим, то се догодило много касније, а тада, у првим вековима хришћанства рабини су почели да дају нове преводе Старог Завета како би их супротставили Септуагинти. О овим преводима су се сачували судови хришћанских богослова из тог времена. У делу светог Иринеја Лионског “Против јереси”, где говори о преводу Седамдесеторице читамо: “Ако је овај превод Светог Писма био начињен пре доласка Господа нашег на земљу и до појаве хришћанства онда су бестидни и дрски они који сада желе другачије да преводе када их разобличавамо на основу овог самог Писма и доводимо до вере у долазак Сина Божијег.” Свети Јустин Философ је разобличавао Јевреје због непоштног односа према Светом Писму и писао је у књизи “Беседа са Трифоном Јудејцем”: “Не слажем се са вашим учитељима који не признају да су она седамдесеторица стараца у време Птоломеја начинила правилан превод, и сада сами покушавају да преведу. И желим да знате да су они из превода који су старци начинили у Птоломејево време, потпуно искључили многа места Светог Писма која јасно сведоче о ономе што је било предсказано о Божанству, човечанству и крсној смрти Распетога.”

Међутим, ова места су независно од субјективних тумачења и превода објективно постојала. Истина, у току векова су се у њега услед многобројних преписивања текста неизбежно поткрадале грешке, које су замагљивале или извртале смисао. У то доба хришћани практично нису користили јеврејски текст Старог Завета. На Истоку су се поштовали древни преводи Светог Писма на грчки (Септуагинта) и на арамејски (Пешито), а на западу – Библија на латинском језику Вулгата, коју је у III веку превео блажени Јероним. Тако да је јеврејски текст остао само у рукама синагоге.

Иако су Јевреји одбацили Христа они су себе и даље сматрали јединим чуварима Божанственог Откровења и били су забринути због све већег броја грешака у тексту. Зато су у IV и V веку јеврејски књижевници који су се називали масоретима, односно чуварима

традиције, узели из свих синагога у читавом свету све преписе светих књига и заменили их сопственима новим преписима. У старим преписима речи су биле записане само сугласницима. Масорети су текст преписали уносећи самогласнике, али су уз то додата и намерна извртања текста. У њих спадају места која имају везе са пророчанствима о Христу. На пример у 14. стиху 7. главе Исаијиног пророчанства: *“Ево Дјевојка ће затрудњети и родиће Сина”* масорети су уместо речи “Ветула” (Дјевојка, Девица) ставили реч “алма” (млада жена) знајући да је то омиљено место хришћана. Или у 21. псалму, стих 17. речи старог превода Седамдесеторице преводилаца: *“Ископаши (прободоше) руце Моји и нозје Моји”* у масоретском препису се читају: “као лав су руке моје и ноге моје”. Поводом ове разлике светитељ Филарет Московски је писао: “Самим извештаченим саставом речи и смисла (ово читање) открива кварење текста у којем се не без разлога може подозревати недобронамерна рука Јеврејина који је тражио средство да се удаљи од снаге пророчког сведочанства о распећу Господа”.

Старе преписе које су узели из синагога масорети су уништили и по читавом свету послали своје, у којима су била избројана и слова како би текст био фиксиран. У току каснијих векова ниједан препис није могао бити дат у синагогу, а да га дванаест књижевника не упореди од речи до речи са масоретским текстом, и то под претњом проклетства. Међутим, непромењивост, постојаност текста коју рабини представљају као нарочиту врлину нимало не сведочи о његовој тачности. Долазило је до хотимичних и нехотичних грешака које су конзервиране у складу са стањем из IV-V века после Р.Х. Од тада су хришћани са неповерењем почели да се односе не само према новим преводима Светог Писма, већ и према јеврејском оригиналу, у чијој улози наступа масоретска варијанта Светог Писма, која је поред свега осталог изгубила низ књига Старог Завета.

Свето Писмо које хришћани, поштујући речи апостола Павла, сматрају *“богонадахнутим, и корисним за учење, за карање, за исправљање, за васпитање у праведности”* (2 Тим. 3, 16), у којем Црква налази потврду својих догми захтева нарочиту пажњу. Православном човеку не би требало да буде свеједно из чијих је руку добио Библију, ко ју је превео, па чак ни ко ју је продао. Библијска друштва признају јеврејски канон, јеврејски синагогални масоретски текст, користе за састављање напомена тумачења средњовековних и савремених талмудиста и не поверавају превођење православним пастирима и учитељима, већ јеретицима – католицима и протестантима свих праваца и просто познаваоцима јеврејског језика.

Васељенска Црква никада није ометала превођење Светог Писма на језике оних народа који су се обратили Христу чувши први пут Реч Божију из уста апостола и равноапостолних светих људи. Тако су свети равноапостолни Кирил и Методије превели на словенски језик Свето Писмо за Чехе и Моравце који су већ били православни народ. Свети Кирил и Методије су начинили превод са Септуагинте и он је од ње добио оно догматско достојанство које до дана данашњег има црквенословенска Библија која се користи на богослужењу у православним храмовима словенских народа.

Иако Православна Црква никада ни Септуагинту ни црквенословенски превод није прогласила за непогрешиве, и премда је исправљала текст на местима где је смисао био магловит и неразумљив, притом је сматрала и сматра да се Божанствено Откровење управо у њима најбоље чува и остаје целовито. Услед низа историјских околности за Словене који се као Срби налазе у окружењу народа непријатељски расположених према Православљу, или који су као Руси подвргнути антиправославној агресији више од два века црквенословенски текст Светог Писма је осим својих догматских врлина стекао

огроман значај у супротстављању антиправославним и безбожним утицајима. Предлог да се Библија преведе на руски језик је почетком XIX века потекао из Британског БД, а затим га је подржало Руско БД 1812-1826. године. Управо тада се руско свештенство поделило на присталице превода и његове противнике. Међу првима најпознатији је био светитељ Филарет Московски који је од 1856. до 1866. године инсистирао на преводу Библије на руски језик. Он је претпостављао да ће овај превод послужити да се у окриље Цркве врати онај део руског друштва који је постао равнодушан према богослужењу, који није разумео црквенословенски језик. (1876. године овај превод је био издат по благослову Светог Синода, али није донео очекиване резултате: они који су напустили црквену ограду чак и пошто су добили Библију на руском језику и даље су били ван Цркве и повлачили су за собом све више православних људи.) А противници превода Библије на руски језик били су светитељ Теофан Затворник, Кијевски митрополит Филарет (Амфитеатров) и др.

Тако је светитељ Теофан у једном од својих писама 1875. године писао: “Изволите се борити за заштиту Библије по преводу Седамдесеторице против Библије Масоретске. Сви су се потпуно обмасаретили и опротестантили. Код вас тамо има шгундиста, са севера Немци притискају... Још мало па ће и вера испарити... Па, већ је и почела.”

Међутим, и присталица превода Библије на руски језик Светитељ Филарет је писао о протестантима: “Придржавајући се искључиво јеврејског текста и не признајући руководства из дела светих отаца они предају старозаветни текст Библије необузданој самовољи критике, услед чега се искварена места јеврејског текста лако прихватају као оригинална, друга се погрешно тумаче, нарочито се замагљује пророчански смисао... и неологији према рационализму се отвара широк пут.” Ове речи разобличавају и данашње обновљенце.

Чланови данашњег Руског БД, које се обновило ради потреба “обнављања” Цркве заједно са новим преводима Библије на руски језик боре се за превод богослужбених књига на разговорни руски језик. Они рекламирају и шире вулгарни превод (тачније – препричавање) Четворојеванђеља извесне В.Кузњецове и спремају се да издају рускојезични превод Јеванђеља од Јована игумана-обновљенца Инокентија (Павлова), члана управног одбора РБД. Изашао је из штампе и крајње сумњив превод Новог завета који одступа од православне традиције под редакцијом епископа Касијана (Безобразова).

Потреба да се словенски језик замени руским мотивисана је тиме што је словенски наводно застарео, неразумљив, и више од тога, што је постао “туђ” Русима. Али овај аргумент се може односити и на светску књижевност из XVIII-XIX века. Некима је можда и књижевни језик Пушкина постао “туђ” само зато што је савременим људима по много чему неразумљив, и истовремено са преводима богослужбених књига на савремени руски језик треба превести дела Ломоносова, Державина, Пушкина, па чак и Достојевског.

Обновљенци-реформатори по ко зна који пут нападају Православну Цркву, и зато није на одмет да се присетимо до чега је европске народе довела реформација XIV-XVII века.

2. Библија и реформација

Религиозни живот некада хришћанске Европе је данас постао пародија на хришћански живот. Захваљујући напорима библијских друштава Библија је преведена на скоро све језике света, али ни Кинези, ни Персијанци, ни свету непознати Самогити, најжалост нису примили јеванђељску веру. Напротив, милиони некадашњих хришћана су

били увучени у различите секте, покрете, “цркве”, често очигледно сатанског карактера. У чему је ствар? Рецимо да обични извршиоци обузети религиозним еланом саблажњени филантропским идеалима нису размишљали и не размишљају о томе да је Свето Писмо “мач са две оштрице”: ако се човек њиме користи без умешности може и себе да повреди. Али њихови руководиоци су вероватно свесно изабрали тако лукаво оружје за масовни напад.

Европска реформација, која се обично назива религиозним покретом, је у суштини била антицрквена, а по разорним резултатима и проливању крви – антихришћанска. Међу разлозима за њен настанак и од мноштва разноврсних последица истаћи ћемо оне који су повезани са нашом темом и који сведоче о сталној борби коју ђаво води са Богом, како у души сваког појединог човека, тако и у човечанству у целини. Као прво, желели бисмо да скренемо пажњу на то да се Европа налазила под духовним руководством папства које је отпало од Васељенске Православне Цркве. Ово отпадање је праћено увођењем новотарија и јересима, што је неумитно довело до богоодступништва и препорода паганства. Реч “препород” се обично пише великим словом и без очекиваних граматичких правила допуне: “препород” чега? Не удубљујући се у подробна доказивања рећи ћемо само да после победе хришћанства над паганством и искорењивања јереси, чији је корен увек или у јудаизму или у грчкој философији, сваки “препород” може бити (и такав у ствари и јесте) само још један антихришћански покрет. Готово истовремено са “препородом” појавили су се и хуманисти који су у овај назив унели квинтесенцију своје идеологије. На место хришћанског идеала обожења човека они су ставили кумир – човекобоштво и уместо богоугодних дела позивали су људе да чине човекољубива дела. Тако је твар стављена изнад Творца и филантропија је заменила милосрђе.

Хуманисти нису волели само човека, већ и филологију, односно науку о речима. И зато су велику пажњу посвећивали Речи Божијој, Светом Писму. Онај разлог који их је побудио на његово извртање, о којем је говорио светитељ Филарет, са временом није изгубио ништа од актуелности. Зато су се хуманисти када су почели да изобличавају латинство користећи текстове Светог Писма обратили познаваоцима Старог Завета, јер су ови познаваоци били у близини. Веома брзо је у хуманистичкој средини настао мистичко-библијски правац, дошло је до одушевљења хебреистиком, кабалом и Талмудом. Тако да је до срастања јудаизма и хуманизма дошло у најранијем стадијуму Реформације када она још није ни била добила свој назив.

Назива није било, али су се реформатори већ били појавили. У XIV веку католички свештеник Џ.Виклиф је почео да позива на независност Енглеске од Рима, да разобличава недостатке свештенства и монаштва, и наравно, прва ствар коју је учинио је била да преведе Библију на енглески језик. Под утицајем његових проповеди започео је устанак Вота Тејлора за време којег је био убијен Кентерберијски надбискуп. Касније су Енглези разгромили опатства, а њихове развалине домишљато сачували како сећање на истребљење монаштва не би умрло у следећим нараштајима.

Рим је осудио Виклифове идеје, али су оне веома брзо продрле на континент и подстакле на реформаторство још једног католичког свештеника, Јана Хуса, који је усто био и ректор Прашког универзитета, односно, руководио је омладином. Ј.Хус (1369-1415.) је написао трактат “О цркви” који је у потпуности састављен на основу Виклифових погледа. Године 1415. Хус је био осуђен као виклифовац и јеретик. Његови следбеници, обузети националним осећањем, које је било повезано са преводом Библије на народни језик, су започели устанак. Хуситски ратови су трајали 11 година. У хуситској средини

веома брзо су почеле да се рађају несугласице – и што је карактеристично, поново у вези са Библијом. Најрадикалнији су сматрали да се безусловно треба придржавати Светог Писма и укинути све што није налазило директну потврду у његовом тексту, односно Свето Предање. По називу утврђеног логора Табор из којег су хусити нападали суседне области радикални хусити су добили назив “таборити”, а затим су људи почели да их називају “моравска браћа”. Они су одбацили догму о претварању Светих Дарова, учење о заступништву светаца, захтевали су одбацивање светих икона, моштију, укидање поста као средства за покајање, на крају сматрали су да епископе треба да бирају свештеници. Тада се први пут појавило захтевање религиозне толеранције и слободе.

Век након смрти Јана Хуса син рудара и августински монах Мартин Лутер је због својих религиозних склоности ка мистицизму био увучен у једно мистичко-библијско друштво при Витенбершком универзитету. Ту је он постао близак пријатељ познатог хуманисте Филипа Шварцердера који се трудио на пољу просвећења под грцизираним презименом Меланхтон (црна земља). Под овим псеудонимом је и ушао у историју европске Реформације поставши један од њених главних посленика. Наравно, нама је познатији рударев син, али је управо Меланхтон написао основне симболичке књиге протестаната (“Аугзбуршко исповедање”, “Апологија”), и он је помагао Лутеру у превођењу књига старог Завета. И помагао је веома професионално, зато што је био рођак још једног хуманисте Рајхлина, познатог хебреисте, који умало да настрада због своје пристрасности према Талмуду и кабали. Библија је на немачки језик преведена 1521. године.

А 1534. године се одиграо један не баш много познати догађај. У Келну је одржан (није познато да ли је био први или редовни) Конвент слободних зидара или франкмасона. Међутим, Европљани су тек почетком XIX века сазнали како за Конвент тако и за његове учеснике. Била је објављена “Келнска хартија”, коју је потписало деветнаест лица. Међу њима су најпознатије историјске личности били: покретач реформације у Немачкој надбискуп Келнски Харманус, вођа француских хугенота адмирал де Колињи, и већ нам познати Лутеров саподвижник Меланхтон. Објављивање ове хартије је било праћено потпуно природним скандалом, јер се већ тада за многе протестантске организације сумњало да имају везе са масонством. Када су ове сумње добиле документовану потврду неочекивано се показало да се не ради просто о везама, већ о томе да је и сама Реформација била дело масонских руку.

Ако се полази од простог смисла речи потпуно је несхватљиво зашто су се “слободни зидари”, градитељи готских храмова, одједном забринули за реформацију цркве и како су се међу њима нашли надбискуп, адмирал и витенбершки професор. Међутим, када приступа теми о масонству човек треба да се одрекне навике да у називима, програмима и паролама види буквалан смисао. Засада ћемо ову тему оставити по страни приметивши само да ако је Реформација била дело масонских руку онда они сносе и изванредан део одговорности за њу. А њене последице су заиста застрашујуће.

Готово два века су трајали грађански и међународни ратови; у Енглеској су реформатори организовали крваву револуцију и одрубали главу краљу Карлу I. Невероватно брзо се одвијало распадање некада јединственог хришћанског становништва на правце и секте. Део религиозно најнепомирљивијих дисидената је емигрирао у Северну Америку где је послужио као основа за стварање америчке нације. Они који су остали у Европи су се у масонским ложама морално “усавршавали” и “просвећивали” уз помоћ магије, алхемије и кабале. На тлу бесмртног хуманизма процветало је такозвано

“просвећење” које такође није имало никакве везе се правим смислом ове речи. Оно је прво захватило Француску, а затим се проширило и на друге земље. Ускоро се Реформација одазвала као ехо – или боље речено гром – далеко од места свог настанка, у виду крваве Француске револуције. За њом је уследио низ не тако “великих”, али ништа мање гнусних дела.

Уз помоћ Божију и под заштитом Православне Цркве Русија је избегла “препород” хуманизма и Реформације, иако је и до нас, наравно, допирао њихов утицај. Међутим, пре почетка XVII века када је Петар I започео своје реформе овај утицај је наилазио на дужан отпор.

То је било време када су протестанти у Европи и Америци наставивши да се распадају на секте истовремено одлучили да се уједине и као основа за ово уједињење је послужила Библија. Може се рећи да је почео нови заокрет у Реформацији. На дневни ред је дошло питање стварања “свеопште религије”. Програм је, по свему судећи поново био разрађен у масонским ложама, зато што у Књизи Устава Енглеских ложа из XVIII века читамо: “Ми, зидари исповедамо само свеопшту религију, ону једину религију у којој се сви људи слажу, остављајући им могућност да имају своја посебна религиозна мишљења”. Био је објављен принцип “свечовечанства” масонског савеза, који је обједињавао људе на извесном моралном закону – митским Нојевим законима.

Масонске ложе су биле тајне и ни из далека их нису увек признавале све владе. Зато су, ради лакше пропаганде својих идеја и утицаја на друштво масони почели да стварају јавна друштва, савезе и братства под најневинијим називима типа: “Пријатељско друштво”, “Друштво љубитеља руске књижевности, љубитеља друштвених наука и уметности, пријатеља природе, љубитеља баштованства и т.сл.” Многа од њих су сачувала епитет “слободно”, који је очигледно подсећао на “слободне зидаре”. Таква историјско-књижевна друштва су стварана у Русији, где религиозна антихришћанска друштва нису могла да постоје легално.

Потпуно другачије је стајала ствар у оним земљама у којима је цветала слобода вероисповести и религиозна толеранција. Наоружавши се идејом о сједињењу хришћана свих исповести протестанти разних праваца су почели да се уједињују у различита филантропска друштва: “Друштво религиозних трактата”, “Друштво за ширење хришћанске вере међу сиромашнима”, просто “Мисионарско друштво”. Није заборављена ни школа која је нераскидиво повезана са “библијским делом”. Квекер Џ.Ланкастер је смислио нови педагошки систем “узајамног учења”. Створено је “Ланкастерско друштво” и мрежа “ланкастерских школа” је фантастичном брзином покрила сав цивилизовани свет. На крају, 1804. године је било основано Британско и Инострано Библијско друштво и оно је 1812. године било увезено у Русију.

3. Библијско друштво у Русији

На који начин су протестантска друштва успела да се рашире у православној земљи? Како је посао на ширењу Речи Божије могао да буде изузет из надлежности Светог Синода и предат у руке људи сумњиве репутације? Како је могло да се деси да православни свештенослужитељи и јерарси заседају у комитету друштва заједно са католичким свештенством, лутеранским пасторима, унијатима, методистима и квекерима?

Познато је да се од краја XVII века у Русији број странаца католичке и протестантске вероисповести непрекидно повећавао. За време царице Јекатерине II почело

је шедро дељење плодних земаља у Новорусији дошљацима из њене домовине. Цар Александар I је наставио политику своје баке и 1804. године, када је у Лондону било основано библијско друштво у јужне губерније Русије доселиле су се десетине хиљада нових колониста. Тако су настале протестантске енклаве – менонитске, баптистичке и лутеранске колоније у Поволжју, на Кавказу и на читавом југу Русије.

За главно лице нарочитог надлештва за управљање иностраним вероисповестима био је именован кнез А.Н.Голицин. Он је био и обер-прокурор Светог Синода. А пошто се према Православној Цркви односио подједнако као и према неправославним “црквама” и вероисповестима ово надлештво је убрзо било преведено у ранг министарства духовних послова и народне просвете. У једном тренутку је изгледало да се сан Петра I о изједначавању Православне Цркве и других вероисповести под влашћу светског колегијума готово остварио, али су се у Светом Синоду нашле снаге које су то онемогућиле.

Протестантске колоније су се у међувремену множиле и цветале. Њихови становници су послужили као тло на које су пала прва семена библијске пропаганде. Британско друштво је желело да се учврсти у Русији и да оствари у њој Реформацију. Ево извода из говора методисте мистера Вотсона, који је он одржао на годишњој скупштини Британског друштва у Франкмасонској сали (објављен је у Извештају друштва за 1817. годину): “Само окренутост читавог народа према Библији може да препороди грчку цркву и да је отргне из стања пада у којем се она данас налази... Ширење Светог Писма је нама, Енглезима, дало диван преображај... Европу је овај преображај (Реформација, - М.К.) коштао великих раздора и невоља, а у Русији се, напротив, може очекивати да ће се тако велика и потребна промена догодити без и најмањег потреса. Реформација коју очекујемо у овој империји ће бити слична излазећем сунцу...”

Међутим, реформатори са обале Темзе су послу приступили са дужним опрезом, зато што су се испочетка плашили да ће наићи на отпор од стране “грчке цркве”. Било је одлучено да се у Русију пошаљу агенти – пастори Пинкертон и Петерсон. Они су посао започели отварањем одељења Британског друштва у пограничним деловима царства (1805. године на Кавказу, 1812. године – у Финској), због чега су долазили у везу са кнезом Голицином. Они су код њега наишли на симпатију према намерама енглеског Библијског друштва и на покровитељство. Истина, прво се радило само о протестантима Руског царства.

Убрзо су Пинкертон и Петерсон своју делатност преместили у престонице и сачинили нацрт устава, а кнез Голицин га је доставио цару на увид. У децембру 1812. године посао је овенчан успехом: по указу цара Александра I у Петрограду је било основано Библијско друштво као испостава Британског и Иностраног Библијског друштва са циљем превођења Библије на стране језике, њеног издавања и ширења искључиво међу иноверцима који живе у Русији. За председника друштва је био изабран кнез А.Н.Голицин, члан Државног савета, обер-прокурор Светог Синода, министар духовних послова и народне просвете, масон; потпредседници су били: гроф В.П.Кочубеј, члан Државног савета, министар унутрашњих послова, масон; Р.А.Кошелов, члан Државног савета, обер-хофмајстор, масон; З.Ј.Карнејев, члан Државног савета, сенатор, масон; М.М.Сперански, државни секретар, масон. Голицин, Кочубеј и Сперански су својевремено били чланови оног “пријатељског круга” под чијим утицајем се налазио цар Александар I првих година своје владавине после убиства његовог оца Павла I.

У комитет РБД ушло је много других утицајних чиновника и друштвених посленика који су истовремено били чланови масонских ложа: гроф К.А.Ливен, барон Б.И.Фитинхог, К.И.Габлиц, Н.И.Фус - издавач “Сионског весника”, А.Ф.Лабзин. Административна власт и масонске везе су допринели успеху кампање за организацију испостава РБД по читавој Русији и за 14 година њихова мрежа је покрила читаво царство, од обала Балтика до Охотског мора.

Ово је било светско, ванцрквено друштво, али су у њему учествовали и представници клира разних вероисповести: православни митрополити, католички опати, унијати, баптисти-јеванђелисти, лутерански пастори. Чланови друштва су између осталог били православни митрополити Михаил (Десницки) и Серафим (Глагољевски). Обојица су касније много учинила на томе да се прекине делатност РБД, али је њихово присуство на састанцима комитета РБД у очима јавности придавало морални ауторитет овом неправославном подухвату. И многи људи из руског свештенства су постајали чланови Библијских друштва у престоницама и у провинцији, помагали су друштву да изда литературу у богословским школама. Од самог почетка у Библијском друштву активно је учествовао тада још млади архимандрит Филарет (Дроздов), ректор Петроградске Духовне академије, касније Московски митрополит светитељ Филарет.

Практичним радом (организовањем штампарије, превођењем, ширењем) руководили су иницијатори стварања РБД, агенти Британског Библијског друштва пастори Пинкертон, Петерсон и Хендерсон, који су служили као карика за повезивање РБД и Лондона. Британско друштво, на чијем челу је био масон лорд Тајмут, је сваке године у Петроград слало знатну новчану помоћ, давало упутства, инспирисало своју руску “браћу” на објављивање неправославне, протестантске, мистичке и масонске литературе, на свеопште отварање ланкастерских школа.

Дакле, чланови новооснованог друштва су изјављивали да ће Библију преводити и издавати само за иноверце и само на иностраним језицима, јер је издавање књига Светог Писма на словенском језику било у искључивој надлежности Светог Синода. Међутим, 1814. године ово друштво је било преименовано у Руско Библијско друштво, што неки његови чланови очигледно нису очекивали. Поставило се питање превођења Библије на руски језик. Лативши се превођења на руски језик, издавања и ширења прво Новог Завета и Псалтира, затим и Старог Завета, ова руска филијала Британског Библијског друштва је практично искључила Свети Синод из тако важног посла какав је увек било и остаје све што има везе са Светим Писмом.

Од тренутка оснивања РБД чули су се гласови његових противника, али на њих се није обраћала пажња. Ауторитет РБД се учврстио због утицаја кнеза Голицина и других високих чиновника чланова комитета, због бриге самог цара о њему. И овде је управо време да кажемо макар нешто о томе какву улогу је у развоју мистичких секти и библијских друштва одиграо Александар I.

Религиозним склоностима цара Александра I доста страница у својим чланцима, обједињеним под називом “Религиозна кретања за време Александра I” посвећује А.Н.Пипин. Тако у есеју о госпођи Криднер, мистички настројеној дами која је у одређеном периоду имала утицај на цара, Пипин пише: “Први пут је Библију прочитао 1812. године... Његове религиозне тежње се нису задовољиле обичним црквеним формама (има се у виду Православна Црква – М.К.) и ово је прилично разумљиво... садржај његових поимања је био туђ овим формама, он је био пун хуманистичких идеала у које је црквеност улазила веома мало или уопште није улазила; у њему је вероватно постојао

известан скептички однос према формалној религији... Зато је и био тако склон утицају пијетиста и мистика. Од овог времена он се бави мишљу о најбољој црквеној форми у савременом хришћанству... Он је наравно, признавао ону “унутрашњу цркву” коју су у то време проповедали њему блиски пијетисти; њену противречност са “спољашњом” црквом (односно Православном – М.К.) на коју је указивала библијско-мистичка школа он је и сам примећивао.”

Ове тврдње би се могле сматрати Пипиновим измишљотинама, али их потврђују историјски веродостојне чињенице. Међу мистичарима под чијим утицајем је био цар, био је на пример, познати посленик библијско-мистичке школе Јунг-Штилинг, аутор дела “Победничка повест вере хришћанске, или Тумачење Апокалипсе”. Као члан Библијског друштва он се надао да “светлости Божанствене књиге” предстоји да растера “таму глупости и сујеверја, која се називају Грчко-Католичком Источном вером”, а како је мистичар тврдио “светилник грчке вере је померен због крајњег извртања” и сањао је о томе да ће се сви хришћани: менонити, методисти, квекери и остали окупити у један савез, у једно друштво, у “цркву филаделфијску”, односно братољупску. С овим “братољупцем” православни цар је више пута разговарао у Бадену, а у Шлезији се одушевљавао религиозношћу “моравске браће”. У Лондону се здружио са квекерима које Пипин сматра “једним од најзанимљивијих производа религиозног секташтва” и који су заправо били једна од најчуднијих секти (“квекери” у преводу значи “они који се ритају”). Цар Александар је такође био “радознао” и зближио се са квекерима толико да их је позвао у Русију. Они наравно, нису оклевали да дођу: дошли су мисионар Гресје и филантроп Ален. Цар је још у Лондону учествовао у квекерској молитви, први пут је осетио сладост ћутљиве религиозне усредсређености и чуо тројицу “пријатеља” (тако су квекери сами себе називали) који су причали шта им је дух казао. Утисак је био толико јак да је по доласку квекера у Петроград цар поново учествовао у њиховим молитвама, што као да је наговештавало екуменистичке молитве XX века. Међутим, Александар I се није само молио са квекерима у очекивању доласка Светог Духа, већ је и дуго разговарао са њима. Квекери су осуђивали рат, позивали су на потпуну слободу по питањима религије и навели га на мисао о Светом савезу. Годину дана касније цар је разматрао нацрт овог савеза са ученицом Јунга-Штилинга и поклоником “моравске браће”, госпођом Криднер, чији је брат, барон Фининхоф био потпредседник РБД.

Говорећи о Светом савезу у којем су учествовала тројица монарха: аустријски – католик, пруски – лутеранац и руски – православац, познати богослов отац Георгије Флоровски у свом чланку из 1954. године “Екуменизам у XIX веку” истиче: “Чудан екуменизам се овде помешао са сумњивом и прилично чудном политичком идејом по којој су сви народи представљали јединствен хришћански народ, обједињен под врховном влашћу Христа.”

Протести против делатности РБД су били све гласнији почетком двадесетих година XIX века, када се испоставило да је оно под маском благочестивих тврдњи о ширењу Библије са циљем обраћања иновераца у хришћанство и подизања нивоа морала народа преправило Русију брошурама и књигама антицрквене садржине, и да је услед “читања Библије” порасла религиозна егзалтација, тежња ка мистицизму, секташтву не само у вишем друштву већ и у простом народу. У многим губернијама су се појавиле “библијске секте” духоборци и духовици.

У Петрограду је секташку делатност започела Ј.Ф.Татарина, чије је девојачко презиме било Буксгевен. Она је 1817. године прешла из лутеранства у Православље, затим

се зближила са хлистима и основала секту “духовни савез” чији су чланови постали многи посленици РБД: његов председник био је кнез А.Н.Голицин; потпредседник Р.А.Кошељов; члан Библијског и Ланкастерског друштва био је свештеник А.Малов; секретар РБД А.Ф.Лабзин и В.Попов (овај други је готово убио од батина у кућном притвору своје кћерке зато што су одбиле да учествују у татариновској секти). Цар Александар I се благонаклоно односио према овом “духовном савезу” и зато су се састанци секте одржавали у самом центру Петрограда, у Михајловском замку.

Ево како ове састанке описује савременик: “Врховна жрица, извесна госпођа Татаринова насред сале седа у фотељу... даје знак, а затим све гласније и брже... у изнемоглости, у екстази и једнима и другима нешто почиње да се причињава. Тада су излазили они који су били надахнути и почињали да импровизују нешто што ни на шта није личило... Ове оргије су личиле на играње шамана и хлистовске сусрете.” После овога је започињала трпеза коју је заједно са другим члановима “духовног савеза” делио министар духовних послова и народне просвете кнез А.Н.Голицин.

1821. године Синод је примио писмо о “библијској секти” донског есаула Котелњикова који је начитавши се Библије прогласио себе за Јована Претечу, а Библијско друштво и Александра I за апокалипитчке анђеле. Гласови противника РБД су постајали све гласнији. Савременици су увидели блиску везу између Библијских друштава, духовног развраћања народа и револуционарних превирања. У писмима цару они су изражавали своју бојазан, позивали га да затвори РБД. Масонске ложе су биле забрањене указом из 1822. године, али је РБД наставило своју делатност. Секретар друштва, горе поменути В.Попов је на руски језик превео књигу једног од директора РБД пастора Госнера “Дух живота и учења Исуса Христа”. Она је садржала хуле на Православну Цркву и неправославна тумачења Јеванђеља, као уосталом и сва остала мистичка и масонска литература која се штампала под покровитељством РБД. У неким преводима Светог Писма на друге језике била су уочена извртања догми.

Протести, савети и молбе православних митрополита Михаила и Серафима, архимандрита Фотија и поборника чистоте руског језика адмирала А.С.Шишкова су учинили да дође до одласка А.Н.Голицина са дужности министра духовних послова и председника РБД. Међутим, РБД је за живота Александра I и даље постојало. Оно је било затворено указом цара Николаја I у априлу 1826. године.

За четрнаест година свог постојања под сталним руководством пастора Петерсона и кнеза Голицина и уз финансијску подршку из Лондона “истински хришћани” су превели и издали Библију на 63 језика (између осталих и на монголско-бурјатском, турском, персијском, калмичком, манџурском, па чак, претпостављајући да су Светог Писма лишени нама сродни Словени, на бугарском и српском). Било је отворено више од 300 одељења у свим градовима Русије. Следећи пример својих британских колега она су почела да отварају “дечија библијска друштва” (прво је отворено у Ришељевском лицеју).

Време између реформи Александра I које се завршило устанком декабриста и епохе реформи Александра II је било неповољно за тајна и јавна друштва, али она без обзира на то нису престала да постоје иако су се маскирала у “овчију кожу”. Масонске ложе су постале тајне, уместо прогнаних декабриста појавили су се петрашевци, нечајевци и народне демократе, а уместо Руског БД почело је да делује “Јеванђељско БД”, у чији комитет су ушли многи бивши чланови раније забрањеног РБД.

Са почетком реформи Александра II “друштвени живот” се поново пробудио и у складу са овим РБД је било обновљено под новим називом: “Друштво за ширење Светог

Писма у Русији”. Оно је своју делатност започело 8. априла 1863. године, на његовом челу био је Н.А.Астафјев, а састојало се од ограниченог броја приватних лица која су преузела на себе мисију ширења Светог Писма које се издавало по благослову Светог Синода уз помоћ књигоноша. Од 1880. године ово друштво је почело да користи годишњу новчану (и то притом веома штедру) помоћ од Америчког БД. Друго РБД под новим називом је срећно преживело владавину цара Александра III и у XX век је ступило предвођено “од стране уваженог Е.К.Пистолкорса”.

Историја првог РБД 1812-1826. г. је најпотпуније изложена у делу масона из средине XIX века А.Н.Пипина (издање из 1868. године). Много допунских података у вези са овим питањем налазимо у књизи И.А.Чистовича “Историја превођења Библије на руски језик” (изд. из 1899. г.). Он наводи потпуни текст записа који је 1824. г. сатавио министар народне просвете адмирал А.С.Шишков под називом: “Кратак историјски преглед циљева, токова и последица оснивања бибијских друштава у Русији”.

Не можемо да не кажемо да иако и Пипин и Чистович наводе исте чињенице које наводи и Шишков они све околности тумаче с потпуно супротне тачке гледишта. А.С.Шишков стоји на строго православном и националним позицијама и зато сматра да је делатност РБД крајње штетна по његову православну отаџбину. Насупрот томе познати посленици реформи шездесетих година XIX века (“шестидесјатници”) се придржавају либералних и “прогресивних погледа”. Зато Пипин одобрава саму идеју Библијских друштава и према скандалном карактеру узрока затварања РБД и штетним последицама његове делатности се односи снисходљиво. Он оштро осуђује противнике РБД и са изразима великог одушевљења говори о самопожртвованости, религиозном ентузијазму и човекољубљу чланова Британског друштва. На тај начин су једне исте чињенице, као што се то у историји често дешава, сагледане са два потпуно супротна приступа и добиле су потпуно супротне оцене. Тако се на пример Пипин подробно задржава на личним карактеристикама руководиоца РБД на челу са његовим председником, кнезом А.Н.Голицином, не крије да су сви они били масони, а многи од њих учесници изопачене секте Татаринове, да су сви били поклоници идеје “свеопште религије”. После овога извлачи закључак: “Јасно је да је сличан састав комитета гарантовао потпуну добронамерност друштва. Бесмислено је мислити да би на очи ових чиновника и јерараха могли да се спроводе било какве систематске штетне намере.”

“Бесмислено” је размишљао о овом предмету, на пример, један од јерараха које је Пипин споменуо, митрополит Серафим, који је постао председник РБД после одласка А.Н.Голицина. У свом писму цару Александру I 1824. године он пише да су посленици РБД “исто што и масони, илуминати, јакобинци и карбонарији, али су од њих опаснији зато што под маском религије и имена Божијег имају злу намеру да истребе нашу Божанствену религију, а да кроз све то спроведу револуцију како би из ње извукли корист”. А.С.Шишков је сматрао да ће неизбежна последица овог “дрског атентата на веру и царева, скривеног под најдобронамернијом маском љубави према ближњима и усрдности према ширењу Речи Божије” бити “ужасна провалија спремна да прогута олтаре Господње и палате земаљских владара”.

Историјско искуство је показало да је либерал и љубитељ религиозног узбуђења А.Н.Пипин, погрешно, а да су били у праву они које је он окривио за опскурантизам, фанатизам и ускост мисли. Први покушај да се “изведе револуција” учинили су декабристи чији су чланови већином били масони и активни посленици провинцијалних филијала РБД. Они су били и поштоваоци “Ланкастерове методе школовања” и прво су је

примењивали у војсци, а касније у прогонству у Сибиру (декабрист Јакушкин). Сто година након догађаја који нас занимају, 1917. године, “ужасна провалија је прогутала олтаре Господње и палате земаљских владара”.

А након још 70 година, у току спровођења још једне реформе, њени иницијатори су дозволили да се олтари Господњи поново граде и обнављају, али су истовремено покренули нови “дрски атентат на веру”, који се прикрива под старим маскама – љубави према ближњима и усрдности ка ширењу Речи Божије. Сценарији се толико подударују да човек просто “бесмислено мора да мисли” да су се стварали у истим установама, како почетком XIX века тако и крајем XX века.

Дакле, имајући две потпуно супротне оцене догађаја дајмо предност оној која је била потврђена историјским искуством и која припада савременицима ових догађаја, њиховим учесницима и очевицима. А.С.Шишков пише: “У Енглеској, где је протестантизам створио хиљаде чудовишних секти 1804. године је основано прво Библијско друштво под називом Великобританског и Иностраног; и од тада су његови агенти почели да стварају таква друштва по читавом свету. Главна лица у свим ови пословима представљали су методисти и масони (и енглески свештеници, лутерани, баптисти, квекери – М.К.); сами састанци друштва у Лондону одржавали су се у Франкмасонској ложи (Пипин каже да ова чињеница ништа не доказује: Британско друштво једноставно није имало своје просторије – М.К.). Ширећи свуда Библију и дајући је свима и свакоме да је чита без тумачења, напомена и расуђивања оно је остварило свој стални циљ – усадило је у људе равнодушност према свакој религији уопште.”

Пошто је аутор записа био православан човек он управо у отворено објављеном циљу библијских друштава види штетно оруђе. Либерал А.Н.Пипин, на супрот томе види у њој “само једноставан и велики циљ”. А.С.Шишков наставља:

“Убрзо су библијска друштва настала у разним деловима света. Имајући директну везу (преко масонских канала), одржавајући честе контакте и руководећи се истим духом они су представљали неки светски слој који уопште није зависио од различитости њихове нације, вероисповести, државног устројства, обичаја и морала, некакво чудну и невиђену појаву у политичком смислу.”

А.С.Шишков даје последњу дефиницију библијских друштава, односно појединачне гране масонства, какви су у то време и данас били сва слична друштва, савези и фондови, али она у суштини дефинише ширу појаву која се назива “државом у држави” и за нас она већ није “нечувена”. Механизам њеног деловања је умесно појаснити на свима познатом примеру, и то управо на делатности партије у совјетској држави. Партија је у суштини такође била “држава у држави”, али док масонство није било легализовано, партија је деловала отворено. Ова разлика није суштинска за проучавање самог механизма. Званични органи власти су били совјети, али су на свим нивоима и у свим установама, стваралачким савезима и друштвима деловале партијске ћелије (аналогне масонским ложама), а на њиховом челу су били чланови партије. Ниједна државна одлука или именовање високог чиновника нису могли бити прихваћени или потврђени без одговарајуће сагласности партијских ћелија различитог нивоа. Исто тако почевши од средине XVIII века у свим европским земљама (а од почетка XIX века и у Русији) у масонским ложама су се решавала кадровска питања: именовања, награде и слично. У свим чиновничким врхушкама су били масони, зато што је њихово напредовање на службеној лествици зависило од масонских веза.

Имајући животно искуство становника земље Совјета и приступајући проучавању историје било које установе, савеза и друштва совјетског периода сматрали бисмо да није сврсисходно да се у сваком појединачном случају (без обзира да ли је то организација или високи чиновник) утврђује њихова партијска припадност и да се тражи број партијске књижице. Зато што су сви они као што знамо независно од назива били партијци и партија је управљала њима, они су се чврсто држали њене “линије” без обзира на то како да је она кривудала. Исто тако је несврсисходно за историчара политичких догађаја, друштвених и религиозних покрета XIX-XX века у сваком појединачном случају постављати питање: а да ли су они били повезани са масонством? Може се претпоставити да ће кроз 100-200 година историчари совјетског периода, слабо разумевајући суштину ове “чудне појаве” (механизма партијске диктатуре) почети да испирају себи и својим читаоцима мозак штампајући дугачке спискове чланова партије као што то сада чине масони штампајући дуге спискове чланова масонских ложа. У ствари, то је очигледна фалсификација, зато што слични спискови хотимично или нехотимично никада нису потпуни и зато немају научну вредност, али дају основу да се мисли да они који су остали ван њих нису били масони. Такође треба истаћи да без обзира на публикације спискова и многобројне радове из историје масонства који су изашли из пера самих слободних зидара они тврде да је масонство мит, бајка или да припадност масонским ложама главних лица која учествују и крвавим драмама које се одвијају на историјској сцени ништа не значи и да она немају никакве везе са “племенитим” циљевима масонског савеза.

Навешћу пример из нашег времена, који има директне везе са РБД. Пре извесног времена имао сам прилике да на “Хришћанском црквено-друштвеном радиоканалу” чујем одговор члана управе РБД, игумана Инокентија (Павлова), на питање слушатељке о томе да ли је прво РБД било затворено због своје везе са масонством и да ли је његов председник кнез А.Н.Голицин био масон. Горе наведена околност је омогућила званичном лицу РБД да да очигледно лажан одговор: он је рекао да је “веза Библијског друштва са масонством историјски мит” и то је оповргао тиме што је рекао да “масони уопште нису заинтересовани за ширење хришћанства” (очигледно сугеришући да је Библијско друштво заинтересовано). Што се тиче кнеза Голицина игуман Инокентије нас је уверавао у то да он, као прво - није био масон, а као друго - да је био “истински хришћанин”. Последње речи се не могу сматрати директном лажју зато што сваки човек може да их разуме различито: православан човек зна да је истински хришћанин веран син Православне Цркве, а неообновљенац, члан управе Руског Библијског друштва “истинским хришћанином” сматра човека који се уклапа у његово “религиозно мишљење”. Адмирал А.С.Шишков, заштитник Цркве и црквенословенског језика изазива љуту мржњу игумана-неообновљенца, као уставом и протојереја Јована Свиридова који Шишковым чак плаши православни народ (“Руска мисао”, 1994. бр. 4032). Да би било јасно кога чланови РБД сматрају “истинским хришћанима” навешћемо веома добронамерну карактеристику кнеза Голицина из књиге Чистовича: “Кнез Голицин се исто односио према православној цркви као и према неправославним црквама и вероисповестима, примио је под своје покровитељство све секте и религиозна друштва, не искључујући “људе Божије” и чак “скопце”. Све је ово за њега представљало појаву једног истог Духа Христовог... Ништа му није било одвратније од фанатизма, религиозне нетолеранције и мртве побожности обреда и спољашње форме... Устројство и састав библијског друштва су у потпуности одговарали овом погледу на хришћанство. То је било друштво Библије, најближа слика

Јеванђеља, он је сматрао да нема ни православног, ни католика, ни протестанта, већ постоје само хришћани.”

Последње Чистовичеве речи се у данашње време доживљавају као изванвременски анахронизам, зато што крајем XX века библијски екуменисти већ проповедају како Библија обједињује “не само хришћане”, већ и “друге нехришћанске вероисповести”, под којима се, истина подразумева једно – јудаизам. У осталом, мислимо да се ова карактеристика посленика РБД XIX века у потпуности може применити и на савремене. Ова опаска у нашем излагању је била потребна да би се унела јасноћа у схватање проблема у целини, зато што ће само такво схватање омогућити да се схвате појединачне појаве какве представљају Библијска друштва, а такође и ради тога да би се дала представа о средствима која “слободни љубитељи библијског дела” примењују у штампаним и електронским средствима масовне информације.

Предвиђања базирана на јасном схватању суштине појава кроз векове постају пророчанства. Испоставило се да су такве речи А.С.Шишкова:

“Какво дејство могу да имају Библија и поједине књиге Светог Писма које се свуда шаљу без тумачења и проповедника? ...Апостолска правила, дела светих отаца, дела светих сабора, предања, правила и обичаји црквени – једном речју све што је до сада служило као штит Православља, све ово ће бити понижено, погажено и свргнуто. Свако ће сам себи постати тумач Библије створивши своју веру по сопственим појмовима и страстима, одбациће савез са Црквом. Прво ће се родити расколи и јереси, а када се они намноже до јако великог броја на њихово место ће доћи равнодушност према свему ономе што се осамнаест векова сматрало светим.”

“Али зашто да загледамо у будућност,” наставља познати ревнитељ Православља адмирал Шишков, “зар Библијска друштва на изванвременски начин већ не замењују видљиву Цркву? Шта друго значи проповед Речи Божије на њиховим скуповима, молитвени возгласи, певање црквених песама, свенародна реклама да се састају у име Светог Духа до светогрдан напад на права која је Цркви даровао њен Божанствени Оснивач? Да ли је тешко разумети да мешавина свих хришћанских вероисповести на њиховим састанцима представља само образац оне свеопште религије коју желе да успоставе?”

Заиста, ни ми немамо потребе да завирујемо у будућност, зато што нам је пред очима да у неколиким храмовима у Москви служе свештеници који исто тако по кућама организују скупове са парохијанима, “агапе љубави”, молитве, певање и т.сл. и самим тим насрћу “на права која је Цркви даровао њен Божанствени Оснивач”. Да ли је то тешко разумети?... И неки од њих су такође чланови Библијског друштва.

Позабавимо се ипак оним “плодовима” који су сазрели у она времена и омогућили православним људима да испод “овчије коже” препознају лажне пророке.

У самој Русији се више нико није трудио да сакрије истински циљ Библијских друштва и у годишњем извештају за 1818. годину је било написано: “Небески савез вере и љубави, основан посредством Библијских друштва у великој хришћанској породици отвара прекрасну зору брачног дана за хришћане”. Под “прекрасном зором, се очигледно подразумевала иста она Реформација, која ће бити “попут излазећег сунца”.

Што се тиче Реформације у Русији која је замишљена у Франкмасонској сали, она иако није успела, покушај њеног оваплоћења у живот уз учешће квекера, баптиста, “моравске браће”, “пријатеља”, “браће” и њиховог венценосног друга и брата” (тако је себе називао један од три монарха Светог савеза – православног) је Русију “коштао великих раздора и несрећа”.

“До 1821-23. године,” пише А.С.Шишков “су лажна тумачења Светог Писма од стране самозваних учитеља и учитељица која су се издавала с времена на време у преводу на руски језик ширена у народу народу. Мистичко учење о некаквом унутрашњем хришћанству које укида потребу за видљивом Црквом је раширено по читавој Русији. Библијска друштва су организована чак и међу омладином. Појавило се мноштво мистичара, духовидаца, пророка. Проповедници који по својој вери не припадају ниједној постојећој вероисповести су свуда објављивали своја тумачења остајући у тесном савезу са Библијским друштвима. Криднерши, Татаринови, Феслери, Линдели и остали на очигледан начин злоупотребљавају Реч Божију. У народу су се стварала друштва одвојена од Цркве под изговором да се чита Библија, постала су позната друштва на Дону, у Саратову, Тамбову и многим другим губернијама под називом духоносаца, молокана, духовних хришћана, духовораца, скопаца, суботника и слично. Они су дозвољавали себи да врше назови литургије по кућама и сматрали су да имају право да без свештеника обављају и остале тајне.”

Из потпуно разумљивог незнања адмирал ништа не говори о истовремено тако многобројном и опасном ширењу тајних револуционарних друштава чији су учесници били и неки чланови Библијских и Ланкастеровских друштава. Видимо да су чланови једних истих масонских ложа истовремено били на челу државне управе и армије, да су били чланови Библијских Ланкастерских, Човекољубивих и осталих друштава, да су “радели” и “кликушествовали”⁸ заједно са криднершима и татариницима. Притом су неки од њих “под именом религије и именом Божјим имали зле намере да истребе нашу Божанствену религију”; други су се кријући се речима о уставу, хуманистичким идеалима и општељудским вредностима спремали да “изврше револуцију”, а неко трећи је “желело да се њоме окористи”.

Библијско друштво је затворено. Устанак декабриста је претпрео пораз. Али су разорни процеси са временом постајали све јачи и у току читавог XIX века видимо како се Црква бори са старим чиревима и новим експлозијама заразе секташтва, а влада с револуционарним превирањима која су убрзо захватила готово све слојеве.

До почетка XX века у Русији су се “пробудиле” масонске ложе које никада нису умирале, почело је још једно јавно политичко превирање и оно је као увек праћено ширењем мистицизма и окултизма. Слободни љубитељи свих могућих врста су принудили цара Николаја II да потпише Манифест о даровању слобода, између осталих и “слободе савести”. Касније је била изабрана Државна Дума. Услед ових реформи протутњала је друга по реду револуција 1905. године. Са невероватном брзином се повећао број партија, покрета, друштава, савеза, фондова – једном речју слика која је свима позната по последњој реформи. Због тога се и на њих без нарочитих измена могу односити речи које је у првој деценији XX века написао Вологодски архиепископ Никон: “Цркви прете и спољашњи и унутрашњи непријатељи. Спољашњи су секте и расколи који су отворено од ње отпали; унутрашњи су они који нису отворено прекинули везу са њом, али јој више нису истомишљеници... И последњи, под извесним условима могу бити опаснији од првих... они који су већ чврсти у овим несугласицама ће и саму Цркву оптужити за нетачно схватање њеног учења и тиме ће одвлачити друге, верну децу Цркве. А ова деца Цркве, знајући их као православне без икаквог подозрења ће слушати њихова мудровања и тровати се њима.”

⁸ Под овим терминима се подразумевају разне болесне манифестације људи опседнутих злим дусима који су сматрали да имају нека нарочита виђења, односно људи који су били у прелести.

Највећа опасност од Библијских друштва и сличних организација се не састоји у самој чињеници њиховог постојања, већ управо зато што “деца Цркве признају њихове посленика за православне и без икаквог подозрења се њима трују”, купујући у црквеним књижарама њихова штампана издања, слушајући на хришћанском црквно-друштвеном радију њихове проповеди које доносе католичке, реформаторске и екуменистичке идеале, и што је најтужније, с поверењем дајући своју децу у школе у којима су ови посленици предавачи и духовници. Ови псеудоправославни Библијско-богословски факултети и свима доступни универзитети, “високе хришћанске православне школе”, колеџи и лицеји завређују да буду тема посебног разговора, али не можемо да и овде не упозоримо на њихову штетност. Сигурно је да би слична упозорења имала већу тежину када би се зачула са црквених амвона, са страница православно-црквених часописа. У крајњој линији, почетком XX века било је управо тако и архиепископ Никон је позивао: “Пастири Цркве треба будно да стоје на стражи светиња Православља, да пажљиво прате све, чак и наизглед добре токове знајући да сатана некад узима обличје анђела светлости и да понекад даје отров под маском лека.”

У закључку такође треба рећи да су од момента издавања руске Библије 1876. године руски богослови и библисти свесни потребе за новим бољим преводом Светог Писма не на руски, већ на црквенословенски језик и то не са јеврејског масоретског текста, већ са грчког – Септуагинте. Нажалост, за протеклих сто година овај задатак због потпуно разумљивих историјских разлога није испуњен. Ову околност користе обновљенци. Међутим, једино истинит превод са православне тачке гледишта може бити управо такав превод и њега не треба да начини Библијско друштво, већ сама Црква.

(Преведено из књиге «Богослужебный язык Русской Православной Церкви. История. Попытки реформации», Сретенский монастырь 1999.г., стр. 379-411)